



MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ

SITUAČNÍ A VÝHLEDOVÁ ZPRÁVA LUSKOVINY



PROSINEC
2014



MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ

ZDROJE INFORMACÍ, ZPRACOVATELÉ PODKLADŮ:

Agritec, výzkum, šlechtění a služby s. r. o., Šumperk
Český statistický úřad, Praha (ČSÚ)
Evropská komise (EK)
Asociace pěstitelů a zpracovatelů luskovin (APZL)
Evropská asociace pro výzkum luskovin (AEP)
Ministerstvo zemědělství (MZe)
Státní zemědělský intervenční fond (SZIF)
Podniky zemědělské prvovýroby České republiky
Agriculture and Agri-Food Canada (AAFC)
FAOSTAT

Odbor rostlinných komodit MZe

Autorka:

Jana Potměšilová, MZe

Ředitel odboru rostlinných komodit:

Ing. Zdeněk Trnka, MZe

Autorka touto cestou děkuje za spolupráci všem uvedeným organizacím a jejich odborným pracovníkům.

Termín **marketingový rok**, který je ve zprávě používán, začíná pro komoditu **luskoviny 1. 7. a končí 30. 6. následujícího kalendářního roku.**

Situační a výhledové zprávy jsou pro všechny zájemce z řad studentů, pedagogů odborných škol a podnikatelských subjektů a dalších k dispozici také na internetu na adrese: www.eagri.cz

Vydalo: Ministerstvo zemědělství, Těšnov 65/17, 110 00 Praha 1

Internet: www.eagri.cz, e-mail: info@mze.cz

ISBN 978-80-7434-185-4, ISSN 1211-7692, MK ČR E 11003

Tisk a distribuce: Ústav zemědělské ekonomiky a informací, www.uzei.cz

SITUAČNÍ
A VÝHLEDOVÁ
ZPRÁVA
LUSKOVINY

PROSINEC
2014

OBSAH

Seznam zkratk	3
Úvod	4
Souhrn	4
Zásahy státu u komodity luskoviny	6
Produkce luskovin na zrno ve světě	17
Pěstování luskovin na zrno v České republice	24
Hrách setý	30
Fazol obecný	36
Lupina	38
Ostatní luskoviny	41
Pěstování luskovin v systému ekologického zemědělství	46
Ochrana luskovin proti škodlivým organizmům v rámci IOR	48

V zahraničním obchodu jsou v této publikaci za dovoz a vývoz považovány i dodávky zboží v rámci intrakomunitárního obchodu ČR se zeměmi EU.

Metodika vykazování statistických dat se mezi ČSÚ a MZe - SZIF liší. Proto jsou některá zveřejněná data odlišná.

Situační a výhledové zprávy jsou pro všechny podnikatelské subjekty k dispozici na pracovištích Krajských agentur pro zemědělství a venkov MZe ČR, na okresních pracovištích Agrární komory a v budově Ministerstva zemědělství ČR.

Situační a výhledové zprávy jsou také k dispozici na síti Internet, na adrese: <http://www.eagri.cz>

SEZNAM ZKRATEK

AAFC	Agriculture and Agri-Food Canada
AEO	Agroenvironmentální opatření
CZV	Ceny zemědělských výrobců
ČSÚ	Český statistický úřad
DG AGRI	Directorate General for Agriculture and Rural Development, Generální ředitelství pro zemědělství a rozvoj venkova
EAFRD	European Agricultural Fund for Rural Development, Evropský zemědělský fond pro rozvoj venkova
EAGGF	European Agricultural Guarantee and Guidance Fund, Evropský zemědělský orientační a záruční fond
EHP	Evropský hospodářský prostor
EK	Evropská komise
EU	Evropská unie
EUR	Zkratka eura, společné měnové jednotky států Eurozóny
ESVO	Evropské sdružení volného obchodu
FAO	Food and Agriculture Organization of the United Nations, Organizace OSN pro výživu a zemědělství
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade, Všeobecná dohoda o clech a obchodu
GMO	Geneticky modifikovaný organismus(-y)
HRDP	Horizontální plán rozvoje venkova
IOR	Integrovaná ochrana rostlin
IP	Integrovaná produkce
LOS	Luskovino-obilní směsky
MEO	Mírně erozně ohrožené půdy
MFN	Tzv. doložka nejvyšších výhod, která znemožňuje, aby členské státy Světové obchodní organizace (WTO) proti sobě používaly diskriminující praktiky a aby všechny výhody, které získá jeden člen, se vztahovaly i na všechny ostatní. ČR je členem WTO od roku 1995.
NK	Nařízení Komise (ES)
NR	Nařízení Rady (ES)
NSPRV	Národní strategický plán rozvoje venkova ČR
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development, Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj
OP RVMZ	Operační program Rozvoj venkova a multifunkční zemědělství
PGRLF	Podpůrný a garanční rolnický a lesnický fond, a.s.
PRV	Program rozvoje venkova
PVP	Přechodná vnitrostátní podpora
SAPS	Single Area Payment Scheme; Jednotná platba na plochu zemědělské půdy
SPS	Single Payment Scheme; Jednotná platba na farmu
SSP	Separate sugar payment; Oddělená platba za cukr
STP	Separate tomato payment; Oddělená platba za rajčata
SZIF	Státní zemědělský intervenční fond
SZP	Společná zemědělská politika
USD	Zkratka amerického dolaru, měnové jednotky USA
USDA	U. S. Department of Agriculture, Ministerstvo zemědělství USA
ÚKZÚZ	Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský
VDJ	Velká dobytčí jednotka
VÚMOP	Výzkumný ústav meliorací a ochrany půdy
WTO	World Trade Organization, Světová obchodní organizace

ÚVOD

Cílem této Situační a výhledové zprávy je informovat o situaci v odvětví luskovin. Předkládaná zpráva navazuje na Situační a výhledovou zprávu, která byla vydaná v roce 2013. Použité údaje jsou zpracovány podle dostupných informací k 31. 10. 2014, není-li uvedeno jinak.

Situační a výhledové zprávy jsou v roce 2014 pro všechny podnikatelské subjekty k dispozici na internetové adrese: <http://www.eagri.cz/>, navigace – zemědělství, rostlinné komodity, atd.

SOUHRN

Luskoviny jsou významnou skupinou polních plodin, v ČR jsou tradičně pěstovány už několik století. Jsou zdrojem rostlinných bílkovin jak pro krmivářský, tak pro potravinářský průmysl. Jedna z nejvýznamnějších předností luskovin je jejich meliorační a zúrodnující dopad na půdu. Své nezastupitelné místo mají proto luskoviny v osevních postupech a v ekologickém hospodářství jako vynikající předplodina.

V České republice došlo v posledních dvaceti letech k výraznému poklesu osevních ploch luskovin, který za posledních deset let dosáhl více než 50 %. Trend poklesu luskovin v ČR neodpovídá jejich významu v rostlinné výrobě, krmivářství a potravinářství, ani významu, který je přikládán pěstování luskovin v zemích EU. Hlavním důvodem, který má vliv na trvalé snižování ploch luskovin je záporná míra rentability pěstování. Vedle dosahovaných nízkých výnosů luskovin, které mají hlavní vliv na nízkou rentabilitu pěstování, měly na snižování ploch luskovin vliv i nízké farmářské ceny luskovin, především hrachu, a také nízké ceny sojových pokrutin v minulém období.

Nepříznivý trend poklesu výměry luskovin je velmi podobný i v ostatních státech EU, proto je tento fakt zahrnut od roku 2014 do nové SZP EU. V rámci reformy SZP pro nové programovací období (2015 – 2020) byla mj. odsouhlasena tzv. dobrovolná podpora vázaná na produkci. Česká republika se rozhodla v období od roku 2015 poskytnout tuto podporu pro řadu citlivých komodit, mezi které patří i proteinové plodiny. Novým a zásadním prvkem v rámci přímých plateb je také tzv. ozelenění, implementované jako platba pro zemědělce dodržující zemědělské postupy příznivé pro klima a životní prostředí. Součástí ozelenění je i povinnost vyhradit určitou výměru jako tzv. plochu využívanou v ekologickém zájmu, za kterou lze považovat i plochu s plodinami, které vážou dusík. Kromě řady dalších nových prvků SZP mohou mít právě tyto 2 jmenované prvky největší vliv na situaci v sektoru luskovin. V současné době probíhá dokončování rozhodnutí v rámci nové SZP s ohledem na její implementaci na národní úrovni.

V letech 2001 – 2010 stagnovala výměra pěstování luskovin na zrno na úrovni kolem 30 tis. ha. V posledních 5 letech došlo nicméně k propadu a osevní plochy luskovin se v současnosti drží na úrovni kolem 20 tis. ha.

Hrách pěstovaný v roce 2013 na výměře 12 934 ha tvořil převážnou část výměry luskovin pěstovaných na zrno (72 %). Osevní plocha lupiny mírně klesla na 1 371 ha (6,3 %) a plocha ostatních luskovin na zrno (mimo sóji) byla 3 547 ha (19,9 %). Povětrnostní podmínky pro pěstování luskovin nebyly v roce 2013 pro pěstování luskovin příznivé. Chladné a deštivé počasí v prvním kvartálu roku 2013 zapříčinilo opožděný nástup jarních prací. Měsíce duben a květen byly poměrně chladné, deštivé, v některých oblastech došlo ke stagnaci růstu, což bylo velmi zřejmé zvláště u teplomilných luskovin. Začátkem června byla velká část Čech zasažena povodněmi. Zcela jiná byla situace v oblasti Moravy, která nebyla zasažena vytrvalými dešti ani povodněmi téměř vůbec. V roce 2013 tak bylo dosaženo na území ČR průměrného výnosu hrachu ve výši 2,37 t/ha. Při průměrném výnosu 2,14 t/ha činila v roce 2013 podle definitivních údajů ČSÚ celková produkce luskovin na zrno 38 700 tun, což je nejnižší produkce luskovin dosažená v ČR. Z toho produkce hrachu setého zaujímala 30 700 tun, produkce lupiny 2 153 tun a produkce ostatních luskovin 5 422 tun.

Letošní rok byl oproti dvěma předchozím ročníkům pro pěstitele luskovin poměrně klimaticky příznivý. Zima byla velmi teplá a suchá. Tento charakter počasí pokračoval i v jarních měsících a ve většině pěstitelských oblastí umožnil brzký nástup jarních prací. Léto bylo poznamenáno deštivým počasím v červenci. V srpnu se nicméně podařilo sklídit veškerou produkci. Tyto podmínky vytváří předpoklad pro vzestup produkce luštěnin letošního roku. Na základě odhadu ČSÚ, MZe a Agritec s.r.o. by v marketingovém roce 2014/2015, produkce luštěnin sklizená z plochy 20 170 ha, měla dosáhnout 49 635 tun při průměrném výnosu 2,33 t/ha. U hrachu ČSÚ odhaduje produkci ve výši 42 755 tun semene z plochy 14 449 ha při průměrném výnosu 2,96 t/ha. Meziročně by tak vzrostla celková produkce semene hrachu následkem vyšších výnosů i plochy o 12 055 tun (tj. o 39,3 %). Na základě posledních odhadů ČSÚ bylo z výměry 2 106 ha sklizeno 4 280 tun lupiny při průměrném výnosu 2,05 t/ha.

ZÁSAHY STÁTU A OPATŘENÍ EU U KOMODITY LUSKOVINY

Vnější obchodní politika a celní opatření

Od vstupu České republiky do Evropské unie určuje výši dovozních cel Integrovaný tarif EU, tzv. TARIC (Integrovaný tarif Evropského společenství), vydávaný v souladu s Nařízením Komise EHS č. 2658/87. Cla a kvóty ve vnitřním obchodu mezi zeměmi EU byly zrušeny.

Pro luskoviny jsou v EU klíčové zejména tarify uvedené v následující tabulce:

KN kód	Popis produktu	Celní sazba
071310	Hrách	0
071320	Cizrna	0
071331 – 071339	Fazole	0
07134000	Čočka	0
07135000	Bob	3,2 %
07139000	Ostatní	0
12092950	Lupina	2,5 %

Vzhledem k neexistenci hraničních kontrol a celního řízení mezi státy EU vznikla povinnost evidovat daňové a statistické údaje. Nesplnění této povinnosti je sankcionováno. Statistikou vnitřního obchodu se zabývá systém INTRASTAT. Sledování se týká zboží, které bylo odesláno z České republiky do jiného členského státu EU nebo bylo přijato do České republiky z jiného členského státu EU. Systém INTRASTAT je povinný pro všechny členské státy EU, není však jednotný v oblasti sběru prvotních údajů (např. ve formě výkazu, v rozlišení obchodních transakcí, ve sběru některých údajů a způsobu jejich vykazování, ve výši prahů pro vykazování apod.).

Se vstupem do EU Česká republika ukončila aplikaci mezinárodních dohod, které nebyly slučitelné s členstvím v EU. Vývoz by měl probíhat v rámci dohod WTO a dalších platných mezinárodních smluv EU. Případná ochranná opatření ze strany třetích zemí řeší Komise snahou o smírné řešení, případně Rada vyhlášením protiopatření. Česká republika si zachovala své členství ve Světové obchodní organizaci (WTO), ale zároveň respektuje skutečnost, že členem WTO je současně s členskými státy EU i samotná EU a že za ní jedná ve WTO Evropská komise. Na základě těchto skutečností jsou podmínky pro zahraniční obchodní operace českých dovozců a vývozců shodné s podmínkami nastavenými pro obchodníky z členských států EU.

Obchodní vztahy EU se třetími zeměmi charakterizuje velký počet preferenčních dohod, meziregionálních iniciativ a jiných významných ujednání. Existují i samostatná obchodní ujednání (např. s Marokem, Egyptem a Izraelem) zaměřená výhradně na obchod se zemědělskými výrobky. Jednání s dalšími zeměmi pokračují a EU se tak snaží rozšířit počet zemí, se kterými je možno obchodovat s celními preferencemi, a také odstranit další překážky obchodu.

Privilegované jsou vztahy s geograficky a historicky nejbližšími partnery, členskými státy Evropského sdružení volného obchodu (ESVO), ve kterém jsou sdruženy Švýcarsko, Norsko, Island a Lichtenštejnsko. Česká republika vstupem do EU v roce 2004 přistoupila také k Dohodě o Evropském hospodářském prostoru (EHP), který zahrnuje Norsko, Island a Lichtenštejnsko. U položek KN 0713 je v jednotlivých zemích ESVO situace rozdílná. Norsko si ponechává clo pro dovoz z EU pouze u produktů využívaných pro krmné účely. Na konci roku 2014 mají být zahájeny rozhovory mezi EU a Norskem o další liberalizaci zemědělských produktů, což může přinést snížení i těchto dovozních cel. Island má nulová cla na dovoz položek 0713 z EU. Švýcarsko si pro dovoz z EU clo zachovalo pouze u hrachu setého (položka KN 07131019), a to nad rámec bezcelní dovozní kvóty 1000 tun.

Preferenční dohody uzavřela EU také s kandidátskými balkánskými zeměmi. Albánie a Černá Hora neuplatňují na dovoz položek skupiny KN 0713 žádné clo, kdežto Bývalá jugoslávská republika Makedonie u většiny položek dovozní clo ponechává v rozmezí od 10 do 20 % ad valorem. Chorvatsko k 1. 7. 2013 vstoupilo do EU a stálo se tak součástí jednotného trhu Evropské Unie.

Regionem, se kterým má EU sjednány Asociační dohody včetně dohod o volném obchodu, je oblast středomoří (EUROMED). U položek 0713 se situace v jednotlivých zemích liší. Např. Alžírsko má pro dovoz z EU otevřeny u všech položek bezcelní kvóty (clo se uplatní až po jejich vyčerpání), Maroko u některých položek neuplatňuje dovozní clo vůbec a u jiných má otevřeny celní kvóty s různě vysokým preferenčním clem. Pro dovoz z EU do Turecka platí clo ad valorem ve výši 19,3 % na luštěniny neurčené k setí. Egypt, Izrael a Jordánsko dovozní cla pro položky 0713 z EU neuplatňují. Tunisko z této řady vybočuje a na všechny položky 0713 uplatňuje jednotné clo ad valorem ve výši 36 %. Další liberalizační jednání o prohloubené dohodě o volném obchodu probíhají v současnosti s Marokem, Tuniskem, Jordánskem a Egyptem.

Dohoda o volném obchodu mezi Evropskou unií a Korejskou republikou je prozatímně prováděna již od 1. července 2011. Cla na dovoz luštěnin do Jižní Koreje budou postupně snížena, v rozmezí 5 až 15 let. Výjimku tvoří potravinářský hrách, u něhož bylo korejské dovozní clo sníženo na 0 % již v roce 2012.

V posledních dvou letech vstoupily v platnost dohody o volném obchodu se státy Andského společenství a Střední Ameriky (Peru, Kolumbie, Panama, Guatemala, Honduras, Kostarika, Nikaragua, Salvador).

Dohoda s Kolumbií, prozatímně prováděná od srpna 2013, odstranila cla pro dovoz luštěnin z EU do Kolumbie na luštěniny u osiv. U některých dalších položek pak dojde k eliminaci dovozních cel v průběhu následujících 3 let. Některé druhy fazolí neurčených k setí jsou však z liberalizace vyjmuty.

Dohody s Hondurasem, Nikaraguou a Panamou jsou prozatímně prováděny od srpna 2013. V říjnu 2013 se k nim připojila Kostarika a Salvador a v prosinci téhož roku také Guatemala. I pro tyto země platí, že některé druhy fazolí neurčených k setí jsou z liberalizace vyjmuty. Ostatní dovozní cla těchto středoamerických zemí na položky 0713 pocházející z EU budou liberalizována v rozmezí od 15 do 30 let.

Dohoda s Peru je prozatímně prováděna od března 2013 a přispěla k redukci dovozních cel u luštěnin. V současnosti jsou všechna dovozní cla na dovoz do Peru z EU u položek skupiny 0713 určených k setí nulová a u ostatních položek je uplatňováno 6% clo ad valorem. Rovněž tato cla by měla být odstraněna nejpozději do 10 let.

V červenci 2014 byla úspěšně dokončena jednání o dohodě o volném obchodu s Ekvádorem. Po ratifikaci dohody smluvními stranami a jejím vstupu v platnost dojde při dovozu položek skupiny 0713 z EU do Ekvádoru k odstranění cel do 10 let. Dovoz těchto komodit z Ekvádoru do EU bude bezcelní.

Po čtyřech letech bylo v říjnu 2013 dokončeno jednání s Kanadou. V průběhu let 2014 a 2015 má dojít k dokončení technických záležitostí a po ratifikaci by dohoda měla vstoupit v platnost v roce 2016. Vstupem dohody v platnost dojde k odstranění všech cel u skupiny 0713 při dovozu do Kanady z EU.

V prosinci 2012 byla dokončena jednání o dohodě o volném obchodu se Singapurem. Předpokládá se, že tato dohoda vstoupí v platnost v roce 2015. Nicméně, v případě luštěnin nedojde vstupem dohody v platnost k žádné změně, protože již nyní uplatňuje Singapur na tyto produkty MFN¹ dovozní clo 0 %.

Jednání o dohodě o volném obchodu bylo dokončeno s Ukrajinou a dohoda byla podepsána v červnu 2014 jako součást širší dohody o přidružení. Z důvodu politického vývoje na Ukrajině se EU rozhodla podpořit ekonomiku Ukrajiny jednostranným snížením cel při dovozu z Ukrajiny do EU v mezích podepsané

¹MFN – tzv. doložka nejvyšších výhod, která zneumožňuje, aby členské státy Světové obchodní organizace (WTO) proti sobě používaly diskriminující praktiky a aby všechny výhody, které získá jeden člen, se vztahovaly i na všechny ostatní. ČR je členem WTO od roku 1995.

dohody o volném obchodu již v dubnu 2014 (tzn. bez její ratifikace). Snížení je použitelné do konce roku 2014 a stejná ustanovení budou použita i pro rok 2015. Toto snížení se dotýká i položek skupiny 0713. Clo u všech položek je při dovozu do EU z Ukrajiny zcela eliminováno, zatímco Ukrajina uplatňuje u většiny položek clo na dovoz z EU v rozmezí 5 až 20 %. Platnost samotné dohody mezi EU a Ukrajinou byla odložena o 1 rok a její provádění by tak mělo začít v roce 2016. Pak by mělo být clo u luštěnin při dovozu z EU na Ukrajinu odstraněno maximálně do 5 let.

K uzavření dohod o volném obchodu s Moldavskem a Gruzii došlo v listopadu 2013 a podepsány byly v červnu 2014. Na dovoz položek skupiny 0713 z EU do Moldavska a Gruzie jsou dovozní cla z EU nulová.

Stále probíhá vyjednávání s Mexikem o možnosti revize dohody o volném obchodu se zemědělskými produkty (u položek 0713 jsou všechna cla nulová kromě tří položek fazolí neurčených k setí položky 0713 33, kde clo ad valorem zůstává 100 %).

V roce 2010 se rozběhla jednání o prohloubených a komplexních dohodách o volném obchodu (DCFTA) s Malajsií, v červnu 2012 byla zahájena jednání s Vietnamem, v březnu 2013 s Thajskem a v dubnu 2013 také s Japonskem. Žádná s těchto jednání zatím nebyla dokončena. V říjnu 2013 došlo ke schválení mandátu EU pro jednání také s ostatními zeměmi ASEAN.

Jednání o zónách volného obchodu probíhají rovněž s řadou dalších zemí, např. s Indií nebo jihoamerickými zeměmi ze sdružení Mercosur (Argentina, Brazílie, Paraguay, Uruguay a Venezuela). Státy Mercosuru se na konci července 2014 dohodly na společné nabídce snížení cel, ale k vzájemné výměně nabídek s EU pravděpodobně dojde až v roce 2015.

V listopadu 2013 oznámila Arménie, že pozastavuje veškerá jednání o DCFTA s EU a že bude usilovat o členství v celní unii s Ruskem, Běloruskem a Kazachstánem. Její vstup do této celní unie je předpokládán v průběhu roku 2014.

Ruská federace se v roce 2012 stala členem Světové obchodní organizace. Její vstup však neměl na dovozní cla v oblasti luštěnin prakticky žádný vliv (dovozní MFN cla jsou u položek 0713 jednotně ve výši 15 %).

Podpůrné programy pro rok 2014

I. Přímé platby

Rostlinná výroba, včetně pěstování luskovin, je v ČR v podmínkách Společné zemědělské politiky EU podporována systémem tzv. přímých plateb.

I.1. Jednotná platba na plochu zemědělské půdy (SAPS)

Od roku 2004 aplikuje ČR spolu s některými dalšími členskými státy EU (Estonsko, Kypr, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Slovensko, Polsko a od roku 2007 i Rumunsko a Bulharsko) zjednodušený systém přímých podpor zemědělcům formou jednotné platby na plochu zemědělské půdy (Single Area Payment Scheme - SAPS). V rámci tohoto systému se veškeré nárokové přímé platby z unijních zdrojů pro ČR sečetly do jedné obálky, která se rozdělila podle počtu oprávněných hektarů využívané zemědělské půdy. Platba se poskytuje na každý hektar oprávněné zemědělské půdy bez ohledu na to, co je na ní pěstováno (tzv. decoupling), na základě podmínek daných příslušným vládním nařízením.

Hlavním cílem jednotné platby na plochu zemědělské půdy (tzv. SAPS) je zabezpečit zemědělcům stabilní příjmy. Zemědělci se mohou rozhodnout, co chtějí produkovat, přičemž jim je zaručena stejná výše podpory nezávisle na tom, co pěstují. Díky tomu se mohou lépe přizpůsobit poptávce na trhu zemědělských komodit. Konkrétní podmínky poskytnutí podpory upravovalo nařízení vlády č. 47/2007 Sb., o stanovení některých podmínek poskytování jednotné platby na plochu zemědělské půdy a některých

podmínek poskytování informací o zpracování zemědělských výrobků pocházejících z půdy uvedené do klidu, ve znění pozdějších předpisů, v návaznosti na přímo použitelné předpisy Evropských společenství.

Žádost o poskytnutí podpory SAPS je podávána v rámci tzv. Jednotné žádosti (JŽ), a to do 15. května příslušného kalendářního roku. Jednou z podmínek pro poskytnutí podpory je dodržení minimální výměry, na kterou může být poskytnuta podpora, která činí v součtu všech dílů půdních bloků (DPB) v žádosti nejméně 1 ha zemědělské půdy. Dotčené DPB musí být vedeny v Evidenci využití zemědělské půdy podle uživatelských vztahů (tzv. LPIS). Zemědělská půda, na kterou je požadováno poskytnutí finanční podpory, musí být na žadatele vedena v LPIS nejméně od data podání žádosti do 31. srpna kalendářního roku, ve kterém žádá o podporu.

SAPS je poskytován ze zdrojů Evropské unie na hektar způsobilé zemědělské půdy. Poskytnutí finanční podpory v rámci SAPS je mimo jiné podmíněno řádným obhospodařováním zemědělské půdy, dodržováním podmínek dobrého zemědělského a environmentálního stavu (tzv. GAEC, nově DZES) a od roku 2009 také dodržováním některých zákonných požadavků na hospodaření (tzv. SMR), které jsou společně s GAEC známy jako podmínky podmíněnosti (tzv. Cross-Compliance).

Vzhledem k tomu, že novým členskými státy po jejich vstupu do EU nebylo umožněno vyplácet přímé platby v plné výši, bylo v přístupových smlouvách stanoveno jejich postupné navyšování. Přehled základních ukazatelů SAPS v ČR je uveden v následující tabulce.

Srovnání obálek a sazeb SAPS v letech 2004 - 2013

Rok	Nařízení vlády	Úroveň plateb EU-15	Obálka SAPS (mil. EUR)	Sazba (EUR/ha)	Směnný kurz (CZK/EUR)	Sazba (CZK/ha)
2004	243/2004	25 %	198,940	56,41	32,45	1 830,40
2005	144/2005	30 %	249,296	71,42	29,55	2 110,70
2006	144/2005	35 %	310,457	88,89	28,32	2 517,80
2007	47/2007	40 %	355,384	101,40	27,53	2 791,50
2008	47/2007	50 %	437,762	124,16	24,66	3 072,20
2009	47/2007	60 %	517,895	147,43	25,16	3 710,00
2010	47/2007	70 %	581,177	165,07	24,60	4 060,80
2011	47/2007	80 %	667,365	189,32	24,75	4 686,50
2012	47/2007	90 %	755,659	214,28	25,14	5 387,30
2013	47/2007	100 %	832,828	235,86	25,73	6 068,88
2014	47/2007	100 %	773,751	218,08	27,50	5 997,23

Žadatelé mají možnost podat JŽ od roku 2012 v elektronické podobě na webových stránkách SZIF prostřednictvím Portálu farmáře. Tento portál nabízí možnosti, které mají žadatelům o dotace především zjednodušit a zrychlit provádění některých úkonů spojených s JŽ. Jedná se zejména o podání JŽ na SAPS, zvláštní podpory podle čl. 68 nařízení Rady (ES) č. 73/2009, oddělené platby na cukr (SSP), oddělené platby na rajčata (STP), přechodné vnitrostátní podpory (dříve tzv. Top-Up), LFA, Natura 2000 a AEO, u nichž je žadatelům umožněno využití elektronických předtisků žádostí pro následné podání.

2. Přejchodné vnitrostátní podpory (PVP)

Přejchodné vnitrostátní podpory (PVP) jsou nástupci národních doplňkových plateb Top-Up, které byly poskytovány v letech 2007 až 2012. Dotace je poskytována na zemědělskou půdu, chov krav bez tržní produkce mléka, chov ovcí/koz a na 3 tzv. historické platby - chmel, bramborový škrob a přežvýkavce (počítá se stav ke dni 31. 3. 2007). Žadatelem o platby PVP může být právnická či fyzická osoba, popřípadě obec. PVP se poskytují žadatelům, kteří v daném roce obdrželi dotaci SAPS. Podpory jsou plně hrazeny z rozpočtu ČR.

Veškeré informace jsou uvedeny na <https://portal.mze.cz/ssl/web/mze/dotace/>.

Reforma SZP pro období 2015 – 2020

Reformovaná SZP pro období 2015 – 2020 umožní členským státům ve větší míře rozhodovat o nastavení přímých plateb v rámci prvního pilíře. Většina rozhodnutí byla notifikována Evropské komisi (EK) do 1. srpna 2014. V současné době probíhá příprava nařízení vlády k přímým platbám se specifickým nastavením přímých plateb na národní úrovni.

Mezi cíle reformované SZP v rámci přímých plateb patří větší důraz na šetrný přístup k životnímu prostředí pomocí režimu ozelenění, generační obměna na venkově prostřednictvím podpor pro mladé zemědělce nebo podpora odvětví, které čelí určitým obtížím, a jsou nesmírně důležité z hospodářského, sociálního nebo environmentálního hlediska. SZP zároveň umožní členským státům větší míru rozhodování o zacílení finančních prostředků, včetně přesunu mezi pilíři pro přímé platby a Program rozvoje venkova. Finanční alokace pro I. pilíř po přesunu do II. pilíře představuje přibližně 23 mld. Kč.

Nová Společná zemědělská politika mění podstatným způsobem podobu podpor, zejména přímých plateb. Od roku 2015 dojde k zásadní změně kalkulace přímých plateb prostřednictvím vícesložkové platby. Z roční obálky členského státu se nejdříve vyčíslí povinné platby na tzv. ozelenění (greening) ve výši 30 %, a dále na podporu pro mladé zemědělce, kterou ČR předpokládá využít na úrovni 0,2 %. Zároveň bylo v ČR rozhodnuto o vyhrazení 15 % této obálky na podporu citlivých sektorů prostřednictvím dobrovolné podpory vázané na produkci. Zbývající část obálky, což bude cca 55 %, bude představovat jednotná platba na plochu (SAPS). Česká republika hodlá v souladu s čl. 36 nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1307/2013 pokračovat v poskytování jednotné platby na plochu zemědělské půdy od roku 2015 do roku 2020. Výše základní sazby SAPS včetně greeningové platby by se neměla lišit od stávající úrovně, tedy měla by činit cca 6 000 Kč/ha.

Reformovaná Společná zemědělská politika obsahuje řadu nových prvků, které dosud nebyly v oblasti přímých plateb aplikovány. Nově se zavádí pojem **aktivní zemědělec** podle čl. 9 nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1307/2013, jako základní podmínka pro poskytování přímých plateb.

V souladu s čl. 50 nařízení Evropského Parlamentu a Rady (EU) č. 1307/2013 musí jednotlivé členské státy vyhradit maximálně 2 % celkového národního stropu pro přímé platby na **podporu mladých zemědělců**. Platba je poskytována jednomu zemědělci na maximální výměru 90 ha nejdéle po dobu 5 let, případně se období snižuje s ohledem na rozdíl let mezi zřízením podniku a prvním podáním žádosti o jednotnou platbu na plochu. Zemědělec musí zároveň vyhovět podmínkám, které jsou stanoveny čl. 50 nařízení (EU) č. 1307/2013 a čl. 49 nařízení (EU) č. 639/2014, za účelem vyplacení 25% příplatku k jednotné platbě na plochu.

Dalším novým a zásadním prvkem přímých plateb se stává tzv. **ozelenění**, implementované jako platba pro zemědělce dodržující zemědělské postupy příznivé pro klima a životní prostředí. Cílem ozelenění je snížit negativní dopady zemědělské činnosti na životní prostředí. Evropský právní rámec stanovuje několik základních a povinných podmínek a dále vymezuje několik podmínek jako varianty k volbě členským zemím. Jednou z povinností ozelenění je diverzifikace plodin. Za účelem ověřitelnosti a kontrolovatelnosti podmínek bylo evropskými předpisy požadováno stanovit období pro diverzifikaci a určité technické detaily pro posouzení splnění povinnosti diverzifikace. Součástí povinných podmínek ozelenění je také zachování výměry trvalých travních porostů.

Součástí ozelenění je dále povinnost vyhradit určitou výměru jako tzv. plochu využívanou v ekologickém zájmu, tzv. EFA. Evropský právní rámec nabízí několik prvků, které zemědělci mohou vyhradit jako plochu využívanou v ekologickém zájmu. Česká republika zahrnuje do implementace téměř kompletní škálu možných prvků pro splnění podmínky, a to v zájmu minimalizovat negativní dopady nových povinností na konkurenceschopnost zemědělských podniků. Jako plochu využívanou v ekologickém zájmu lze považovat:

- úhor, tj. zemědělskou půdu ležící ladem
- souvrat'
- krajinné prvky
- plochy s rychle rostoucími dřevinami pěstovanými ve výmladkových plantážích
- zalesněná půda dle čl. 46 odst. 2 písm. h) nařízení EU č. 1307/2013
- plochy s meziplochinami
- **plochy s plodinami, které vážou dusík**

Zemědělcům bude umožněno plnit podmínky EFA plochami plodin vázajících dusík. Období vyhrazené pro plnění podmínek EFA plochami dusík vázajících plodin (pokryv půdy nebo prokazatelný výskyt posklizňových zbytků), jak umožňuje čl. 45(10) nařízení Komise v přenesené pravomoci (EU) č. 639/2014, bylo stanoveno od 1. června do 15. července příslušného kalendářního roku. Plodiny budou ponechány na pozemku během vegetačního období, a to u jednoletých plodin do jejich sklizně a u víceletých do doby zrušení porostu.

Podpora se váže na tyto plodiny: cizrna, čočka, fazol, hrách, a to včetně pelušky, jetel, komonice, lupina, sója, štirovník, vojtěška, úročník, vikev, bob, vičenec nebo směs plodin podle písmen a) až n) s ostatními plodinami, přičemž zastoupení plodiny, která váže dusík v porostu, činí v porostu více než 50 %.

Podpora vázaná na produkci

V současnosti se připravují podmínky ve formě nařízení vlády o stanovení některých podmínek poskytování přímých plateb pro poskytování podpory vázané na produkci pro vybrané citlivé komodity dle článku 52 nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1307/2013, pokud jde o dobrovolnou podporu vázanou na produkci.

Podle článku 52(3) zmíněného nařízení může být podpora vázaná na produkci poskytnuta těm odvětvím nebo těm regionům členského státu, kde zvláštní druhy zemědělské činnosti nebo zvláštní zemědělská odvětví, které jsou obzvláště důležité z hospodářských, sociálních nebo environmentálních důvodů, čelí určitým obtížím.

Na období 2015 – 2020 Česká republika rozhodla o podpoře citlivých sektorů ve výši 15 % roční obálky na přímé platby, jde o průměrnou roční částku zhruba 3,46 mld. Kč. Finanční prostředky budou směřovat na **brambory určené na výrobu škrobu, chmel, ovoce, zeleninu, konzumní brambory, cukrovou řepu, bílkovinné plodiny, masná telata, do sektoru mléka, a na pasené ovce a kozy**. Výše uvedené sektory naplňují podmínky pro poskytnutí dobrovolné podpory vázané na produkci, a to s ohledem na jejich hospodářský význam a příspěvek k zaměstnanosti na venkově. Nastavení tohoto opatření navazuje na zvláštní podporu dle čl. 68, jež mířila do odvětví brambor určených na výrobu škrobu, chmele, krav bez tržní produkce mléka, do sektoru mléka, a na pasené ovce a kozy. V minulých letech byla uplatňována ve výši 3,5 %, v letošním roce došlo k navýšení na 6,5 % roční obálky přímých plateb. Dochází tedy nejenom k rozšíření počtu podporovaných komodit, ale také k významnému nárůstu objemu finančních prostředků.

Na podporu citlivých sektorů v rámci dobrovolné podpory vázané na produkci bude vyčleněna průměrná roční částka cca 3,46 mld. Kč. Pro jednotlivá opatření v rámci této podpory jsou stanoveny celkové výše finančních prostředků, nicméně jejich sazby se budou odvíjet od celkového počtu deklarovaných hektarů či VDJ.

Dobrovolná podpora vázaná na produkci pro rok 2015

Citlivé sektory	Roční částka
Brambory určené na výrobu škrobu	85 mil. Kč
Chmel	85 mil. Kč
Ovoce	100 mil. Kč
Zelenina	100 mil. Kč
Konzumní brambory	50 mil. Kč
Cukrová řepa	450 mil. Kč
Bílkovinné plodiny	456 mil. Kč
Masné tele	657 mil. Kč
Dojnice	1 361 mil. Kč
Ovce a kozy	77 mil. Kč

Rozhodnutí ČR ohledně nastavení podpory vázané na produkci byla notifikována Evropské komisi (EK) do 1. srpna 2014. V současné době probíhá vypořádávání připomínek Evropské komise k této notifikaci.

Podpora na produkci bílkovinných plodin

Pro účely dobrovolné vázané podpory se Česká republika rozhodla využít možnosti maximálního zacílení 2 % vnitrostátního stropu za účelem podpory produkce proteinových plodin s návazností na chov přežvýkavců.

Způsobilými pro tuto podporu budou následující bílkovinné plodiny včetně jejich směsí a směsí s obilovinami, přičemž zastoupení bílkovinných plodin činí v porostech víc než 50 %. Jedná se o hrách (včetně pelušky), bob, sóju, lupinu, jetel, vojtěšku. Minimální výměra, na kterou lze poskytnout podporu, je minimálně 1 ha způsobilé standardní půdy, na které jsou pěstovány bílkovinné plodiny. Podpora bílkovinných plodin v rámci dobrovolné podpory vázané na produkci je podmíněna provázaností na živočišnou výrobu, resp. minimálním zatížením 3VDJ/ha v období od 1. června do 30. září příslušného hospodářského roku.

II. Národní podpory

A/ Dotační programy ministerstva zemědělství

Ministerstvo zemědělství ČR vydalo Zásady, kterými se stanovují podmínky pro poskytování dotací pro rok 2014 na základě § 2 a § 2d zákona č. 252/1997 Sb., o zemědělství, ve znění pozdějších předpisů. Tyto zásady byly schváleny usnesením Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky č. 74 ze 4. schůze konané dne 19. prosince 2013.

Oblasti luskovin se dotýkají zejména následující podpůrné programy:

3. Podpora ozdravování polních a speciálních plodin

Účelem je zvýšení kvality rostlinné produkce cestou náhrady chemického ošetření a prevence šíření hospodářsky závažných virových a bakteriálních chorob a chorob přenosných osivem a sadbou.

3. d. – podpora tvorby rostlinných genotypů s vysokou rezistencí k biotickým a abiotickým faktorům a diferencovanou kvalitou obilovin včetně kukuřice, malých zrnin, olejnin, luskovin, brambor, píce, zelenin, chmele, révy vinné a ovocných dřevin. Podpora do výše 70 % prokázaných vyjmenovaných nákladů (viz část D Zásad). Příjemce dotace musí vyjádřit svůj souhlas se zpřístupněním výsledků podporovaného programu pro veřejnost.

Podpora je poskytována dle článku 34 nařízení Komise č. 800/2008 ze dne 6. srpna 2008, kterým se v souladu s články 87 a 88 Smlouvy o ES prohlašují určité kategorie podpory za slučitelné se společným trhem (obecné nařízení o blokových výjimkách).

9. Poradenství a vzdělávání

9.A. Speciální poradenství

9.A.b. Speciální poradenství pro rostlinnou výrobu

Podporováno je vydávání publikací doporučených odrůd a souvisejících informací, poskytovaných pěstitelům zdarma, pořádání výstav pěstovaných rostlin, podpora pořádání seminářů a školení pro pěstitelskou veřejnost a podpora zajištění samostatných odrůdových zkoušek registrovaných odrůd polních plodin za účelem zajistit získání a šíření informací o pěstitelských vlastnostech registrovaných odrůd polních plodin.

9.F. Podpora poradenství v zemědělství

9.F.e. Regionální přenos informací prostřednictvím Krajských informačních středisek pro rozvoj zemědělství a venkova – regionální a cílený přenos informací o realizaci společné zemědělské politiky, zajišťovaný prostřednictvím Krajských informačních středisek pro rozvoj venkova a zemědělství (KIS). Podpora je poskytnuta formou dotace do hospodářského výsledku (dříve neinvestiční). Výše podpory je 500 000 Kč na žadatele.

9.F.i. Odborné konzultace – podpora poradenství v zemědělství zaměřená na odborné konzultace formou telefonického, elektronického, písemného či osobního kontaktu časově limitovaného (do 60 minut), které pomohou tazateli, tj. mikro, malým a středním podnikům, zodpovědět jednotlivý odborně zaměřený dotaz provozního charakteru. Podpora je poskytnuta formou dotace do hospodářského výsledku (dříve neinvestiční). Výše podpory je odlišena dle daného subjektu, který je zařazen pod písmeno a) – do 350 000 Kč/žadatele a písmeno b) – do 450 000 Kč/žadatel a c) do 350 000 Kč/žadatel u odborných sdružení.

9.H. Podpora marketingu a propagace na vybraných mezinárodních veletrzích a výstavách v zahraničí – podpora marketingu a propagace vystavovatelů z České republiky, jejich výrobků, případně služeb na vybraných mezinárodních veletrzích a výstavách v zahraničí.

10. D. Podpora evropské integrace nevládních organizací

Účelem je podpora vstupu, členství, zastoupení členství a činnost českých stavovských agrárních nevládních organizací (u členů řádných i přidružených) v mezinárodních nevládních organizacích (podpora rozvoje demokratické občanské společnosti), za které se z hlediska tohoto dotačního titulu pro rok 2014 považují: Konfederace mladých farmářů (CEJA), Evropská konfederace zemědělských producentů (COPA), Všeobecný výbor pro zemědělské družstevnictví EU (COGECA), FoodDrinkEurope, Konfederace evropských vlastníků lesa (CEPF), Evropská federace obecních lesů (FECOF), Asociace evropských regionů horských oblastí (EUROMONTANA) a Sdružení evropských vinařských regionů (AREV). Výše podpory je fixní částka dle rozhodnutí MZe podle náročnosti začlenění do vyjmenovaných mezinárodních nevládních organizací. Podpora je poskytnuta formou dotace do hospodářského výsledku (dříve neinvestiční).

10.E.c. Podpora České technologické platformy pro ekologické zemědělství

Účelem je podpora činnosti technologické platformy zaměřená na posílení funkčnosti, budování vnitřní struktury, personálního zajištění a zapojení do národních i evropských struktur, a plnění odborně příslušných cílů Akčního plánu ekologického zemědělství na roky 2011 - 2015. Informační a propagační činnost sloužící k propagaci cílů, aktivit a výsledků práce platformy, včetně zajištění přenosu informací mezi vědou, výzkumem a zemědělskou a podnikatelskou praxí z oblasti ekologického zemědělství a produkce.

13. Podpora zpracování zemědělských produktů a zvyšování konkurenceschopnosti potravinářského průmyslu

Účelem dotace je zvýšení kvality zpracování zemědělských produktů, zvyšování konkurenceschopnosti potravinářských podniků, respektive krmiv na evropském trhu, hlavně s ohledem na jakost, nezávadnost a dohledatelnost výrobků. Zabezpečení funkčnosti a účinnosti jakostních systémů (včetně Integrované prevence a omezování znečištění).

Dotaci lze poskytnout pro:

- a) modernizace výrobních zařízení, zavádění nových technologií,
- b) investice související s diverzifikací produkce provozovny o další nové výrobky,
- c) investice související se zásadní změnou výrobního postupu stávající provozovny,
- d) zlepšení a racionalizaci postupů zpracování zemědělských produktů,
- e) investice ke zlepšování a monitorování kvality potravinářských výrobků, resp. krmiv,
- f) zavádění technologií šetrných k životnímu prostředí,
- g) zavádění technologií souvisejících s dohledatelností potravinářských výrobků, resp. krmiv.

Podpora se poskytuje do výše 25 % prokazatelně vynaložených nákladů dle předloženého projektu. Minimální hodnota nákladů projektu je 1 mil. Kč a maximální hodnota nákladů projektu je 60 mil. Kč. Jeden subjekt může podat v kalendářním roce pouze jeden projekt.

B/ Podpory Podpůrného a garančního rolnického a lesnického fondu (PGRLF)

Podpůrný a garanční rolnický a lesnický fond, a.s. (dále jen "PGRLF") se v České republice stal za dobu svého působení neodmyslitelnou součástí podpory resortu zemědělství. Již od roku 1993 podporuje stávající, ale i začínající zemědělské podnikatele. Pomohl zejména v dobách, kdy bylo nutné poskytnout začínajícím subjektům výraznou garanci, aby se pro ně staly úvěry od bank dostupné. Umožnil tím čerpat úvěry pro české zemědělce v objemu 154 mld. Kč. Jeho úloha se nikterak nezmenšuje ani v dnešní době, kdy umožňuje obnovovat investice, které jsou pro zemědělský resort neustále vysoce potřebné a bez podpory PGRLF obtížně dostupné. Podporou pojištění se daří postupně zvyšovat stále nedostatečnou úroveň propojištění v pojištění

plodin a zvířat a tím do jisté míry eliminovat specifická rizika podnikání v zemědělském sektoru.

Hlavním předmětem činnosti PGRLF je v současné době **subvencování části úroků z úvěrů** podnikatelských subjektů v oblasti zemědělství, lesnictví, vodního hospodářství a průmyslu zabývajícího se zpracováním produkce ze zemědělské výroby. Dalšími činnostmi PGRLF je finanční podpora pojištění plodin a hospodářských zvířat, poskytování „povodňových“ půjček, podpora obcím či podpora ve formě zajištění komerčních úvěrů.

Podporu PGRLF, a.s. mohou pěstitelé luskovin využít zejména v rámci níže uvedených programů:

Program Zemědělec – Cílem Programu je vytvořit předpoklady pro rozvoj zemědělských subjektů, kdy příjemce Podpory investuje zejména do strojního zařízení, vybavení či technologických celků, přičemž podporovaná investice musí sloužit ke snížení výrobních nákladů, modernizaci či zlepšení jakosti.

Podpora ve formě dotace části úroků z investičních úvěrů na nákup zemědělské techniky, zejména investic do mobilního strojního zařízení a vybavení či technologických celků. Základní sazba podpory je pro rok 2014 ve výši max. 2,5% p.a. V rámci uvedeného programu je poskytováno zvýhodnění pro mladé podnikatele v zemědělství, a to navýšením základní sazby podpory o další 1 % p.a.

Efektivnost poskytovaných podpor úroků z úvěrů vyjadřuje tzv. multiplikační poměr, který v posledních letech u programu Zemědělec neustále roste. Zatímco průměrný multiplikační poměr od r. 1999 u programu Zemědělec dosahuje hodnoty 1:8 (tzn. na 1 Kč podpory úroků z národních zdrojů, byly realizovány investice do zemědělství v minimální hodnotě 8 Kč), od roku 2013 a 2014 v poměru 1:14.

Podpora nákupu půdy – Program pro podporu nákupu nestátní zemědělské a omezeně i lesní půdy zemědělskými prvovýrobci. Podpora ve formě dotace části úroků z úvěrů na nákup půdy dle podmínek poskytování podpory malého rozsahu (de minimis) = až do 15 000 EUR na jeden podnik.

S podporou PGRLF bylo až dosud nakoupeno téměř 64 tis. ha zemědělské půdy a na podpoře úroků bylo vyplaceno více než 525 mil. Kč

Podpora pojištění – Účelem podpory je částečná finanční kompenzace pojistného, vynaloženého na zemědělské pojištění plodin a hospodářských zvířat s cílem dosažení vyšší propojištěnosti a snížení podnikatelských rizik v zemědělském sektoru.

V rámci programů podpory pojištění bylo k 31. 8. 2014 schváleno 55 550 žádostí. Ke stejnému datu bylo PGRLF na finančních podporách vyplaceno celkem 3 214 mil. Kč. Sazby podpory pro 2014 budou vyhlášeny do konce roku, tedy po zpracování všech přijatých žádostí.

Pro rok 2015 se, s ohledem na nová pravidla Evropské unie, připravují změny stávajících programů Zemědělec a Finanční podpory pojištění. Nová pravidla pro poskytování podpory budou společně s dalšími úpravami zveřejněny, jakmile bude schválena jejich finální podoba, o které bude PGRLF mimo jiné informovat na svých internetových stránkách **www.pgrlf.cz**.

III. PRV - Program rozvoje venkova

Program rozvoje venkova na období 2007 – 2013

Program rozvoje venkova ČR na období 2007 – 2013 vychází z nařízení Rady (ES) č. 1698/2005, o podpoře rozvoje venkova z Evropského zemědělského fondu pro rozvoj venkova, a zejména navazuje na Národní strategický plán rozvoje venkova, schválený vládou usnesením ze dne 10. května 2006 č. 499. Evropskou komisí byl Program rozvoje venkova schválen dne 23. května 2007.

Realizace Programu venkova se zaměřuje na čtyři klíčové oblasti, tj. osy I. – IV., jejichž cílem je zlepšení konkurenceschopnosti zemědělství a lesnictví, zlepšování životního prostředí a krajiny, kvalita života ve venkovských oblastech a diverzifikace hospodářství venkova. Čtvrtá průřezová osa LEADER klade důraz na vytváření a rozvíjení místních partnerství venkovských subjektů a tím přispějí k realizaci priorit os I, II a především osy III.

Program rozvoje venkova na období 2014 – 2020

Na Program rozvoje venkova pro období 2007 – 2013 bude navazovat Program rozvoje venkova pro období 2014 – 2020, jenž vychází z nařízení Evropského parlamentu a Rady č. 1305/2013 ze dne 17. 12. 2013.

Oproti dosavadnímu programovému období budou jednotlivé dotační tituly rozděleny do šesti prioritních oblastí, a to:

- Priorita 1** – Podpora předávání znalostí a inovací v zemědělství, lesnictví a ve venkovských oblastech
- Priorita 2** – Zvýšení životaschopnosti zemědělských podniků a konkurenceschopnosti všech druhů zemědělské činnosti ve všech regionech a podpora inovativních zemědělských technologií a udržitelného obhospodařování lesů
- Priorita 3** – Podpora organizace potravinového řetězce, včetně zpracování produktů a jejich uvádění na trh, dobrých životních podmínek zvířat a řízení rizik v zemědělství
- Priorita 4** – Obnova, ochrana a zlepšování ekosystémů závislých na zemědělství a lesnictví
- Priorita 5** – Podpora účinného využívání zdrojů a podpora přechodu na nízkouhlíkovou ekonomiku v odvětvích zemědělství, potravinářství a lesnictví, která je odolná vůči klimatu
- Priorita 6** – Podpora sociálního začleňování, snižování chudoby a hospodářského rozvoje ve venkovských oblastech se zaměřením na tyto oblasti

PRODUKCE LUSKOVIN NA ZRNO VE SVĚTĚ

Nejpěstovanější luskovinou ve světovém měřítku je **sója**. Z hlediska hospodářského významu a užití zejména pro produkci jedlého oleje se sója zahrnuje mezi olejninu. Celosvětová výměra sóji by podle odhadu USDA z října 2014 měla v marketingovém roce 2014/15 meziročně stoupnout o 4 % na 117,82 mil. ha a celosvětová produkce tak dosáhne rekordních 311,20 mil. t, což je vzestup o 9 % oproti loňskému roku. Globální spotřeba sóji by měla činit 284,33 mil. t. Světové zásoby sóji by tak měly vzrůst na rekordních 90,67 mil. tun. Hlavními světovými producenty sóji jsou v současnosti USA, Brazílie, Argentina, Čína a Indie.

Světová sklizňová plocha ostatních luskovin na zrno kromě sóji činila v roce 2013 dle statistiky FAO cca 80,7 mil. ha, z toho nejvíce plochy zaujímal fazol (29 mil. ha), cizrna (13,5 mil. ha), vigna (11 mil. ha). Následuje hrách (6 mil. ha), kajan (6 mil. ha), čočka (4 mil. ha), dále bob (2 mil. ha), vikve, lupiny a bambara (jejich celkové plochy jsou relativně menší). Cca 50 % světových sklizňových ploch luskovin na zrno se nachází v Asii (41 mil. ha) a cca 30 % v Africe (24 mil. ha). Podíl ostatních kontinentů se pohybuje mezi 3 – 5 %. Intenzita pěstování je však na těchto nejlidnatějších kontinentech nedostatečná a dosahované výnosy velmi nízké (v průměru 0,6 – 0,8 t/ha). Největšími producenty luskovin jsou v Asii Indie, Myanmar (Barma) a Čína, v Africe pak Nigérie, Etiopie a Niger. Zemí s největší světovou výrobou luštěnin kolem 18 mil. t je Indie. Tato země se zároveň řadí i na 1. světovou příčku co do jejich spotřeby. Indie je tak i největším světovým dovozcem luštěnin při celkovém objemu dovážených luštěnin okolo 3,8 mil. t (cca 2 mil. t hrachu). V Severní Americe jsou dominantními luskovinami hrách a čočka (46 a 31 %), ve Střední a Jižní Americe fazol (90 – 95 %) a v Austrálii lupina (23 %) a cizrna (30 %). V Evropě je nejvíce pěstovanou luskovinou hrách (47 %). V menší míře (do 10 %) se pěstují bob, lupina, fazol, čočka a vikve.

Světový obchod s luštěninami se za posledních 20 let více než ztrojnásobil. Jeho výše závisí každoročně na úrovni produkce luštěnin v zemích s převahou poptávky a na jejich finančních možnostech. Aktuálně patří mezi největší vývozce luštěnin Kanada, Myanmar, Čína a USA. Mezi největší dovozce luštěnin patří Indie, Bangladéš, Čína, Pákistán, Srí Lanka, Španělsko a USA. Každoroční globální užití luštěnin činí zhruba 68 mil. t. Z tohoto množství představuje potravinářské užití k lidské výživě zhruba 70 % (převážně v rozvojových zemích), krmné užití cca 20 % (zejména v rozvinutých zemích) a zbylých 10 % připadá na osivo a ostatní účely.

Fazol je po sóji nejrozšířenější luskovinou na světě. Do této skupiny jsou ve statistikách FAO kromě rodu *Phaseolus* započítávány i některé druhy příbuzného rodu *Vigna* (*Vigna angularis*, *V. radiata*, *V. mungo*, *V. umbellata*, *V. aconitifolia*). Světová produkce fazolu se měnila v průběhu posledních 16 let, přičemž celkový trend narůstal z úrovně 16 mil. t v roce 1998 na 19,1 mil. t v roce 2002/03. Celosvětová výměra fazolu v roce 2013 dosáhla 29 234 tis. ha (36 %), což znamená mírný nárůst o 0,6 % ve srovnání s rokem 2012. Odhad produkce dle FAO ve výši 23 139 tis. tun je na přibližně stejné úrovni jako ve 2 předchozích letech. Hlavními produkčními státy jsou Myanmar (3,8 mil. t), Indie (3,6 mil. t), Brazílie (2,9 mil. t), Čína (1,4 mil. t) a USA (1,1 mil. t).

Světový obchod s produkcí fazolu se v posledních 10 letech téměř zdvojnásobil a vzrostl na úroveň kolem 4 - 5 mil. t. Mezi pět největších světových vývozců fazolí patří Čína, Myanmar, USA, Argentina a Kanada, které dodávají na světový trh cca 80 % globálního vývozu fazolí, tj. cca 3,5 mil. t. Mezi 5 největších dovozců fazolí patří Indie, Brazílie, USA, Velká Británie a Mexiko. Nejvyšší průměrná spotřeba fazolu je dlouhodobě na jihoamerickém kontinentu ve výši cca 15 kg na obyvatele a rok.

Na druhém a třetím místě v rozsahu pěstování jsou **cizrna** (13 540 tis. ha, 17 %) a hlavně na africkém kontinentu pěstovaná **vigna čínská** (11 316 tis. ha, 14 %). Vigna čínská navzdory svému jménu pochází z tropické Afriky, má 1,5 – 2 m dlouhou popínavou lodyhu, až 1 metr dlouhé tenké lusky, ledvinovitá semena bílé barvy s charakteristickou černou nebo žlutou skvrnou – očkem. Může být jednoletkou i trvalkou. Kvete zelenými, bílými, žlutými nebo fialovými květy v 15 – 40 cm dlouhých hroznech. Plodem je luska s 10 – 16 semeny. Využívá se pro potravinářské i krmivářské účely.

Světová produkce semene **hrachu** kolísá kolem 10 – 11 mil. t. Hrách na zrno je v současnosti nejvíce pěstován v Severní Americe, Asii a Evropě. Jedny z největších ploch jsou v Kanadě, Číně, Rusku a Indii. Celková globální spotřeba semene hrachu by měla činit kolem 10 mil. t, z toho více než polovina připadá na potravinářské účely. Světový obchod se semenem hrachu kolísá v posledních deseti letech od 2 do 5 mil. t.

Čína je největším světovým producentem **bobu** (kolem 1,4 mil. t), její produkce je však málo vyvážená. Austrálie, Velká Británie a Francie jsou hlavními světovými exportéry bobu především na Střední východ (Egypt).

Největší pěstitelské plochy **lupiny** dosahující cca 450 tis. ha jsou uváděny v Austrálii. V Evropě se významnější plochy lupiny nachází zejména v Německu a Polsku.

Největší plochy pěstování **čočky** jsou zejména v Indii (1,9 mil. ha), Kanadě (1 mil. ha), Turecku (281 tis. ha), Nepálu (206 tis. ha) a Austrálii (145 tis. ha).

Plochy, výnosy a produkce hlavních druhů luskovin na zrno ve světě

Kontinent	Komodita	Sklizňová plocha v tis. ha			Průměrný výnos t/ha			Produkce tis. t		
		2011	2012	2013	2011	2012	2013	2011	2012	2013
Svět celkem	Fazol	30 418	29 318	29 234	0,76	0,802	0,79	23 211	23 918	23 139
	Bob	2 432	2 545	2 058	1,77	1,75	1,65	4 309	4 457	3 398
	Cizrna	13 273	12 145	13 540	0,89	0,94	0,97	11 750	11 613	13 102
	Čočka	4 143	4 382	4 345	1,07	1,07	1,14	4 424	4 706	4 952
	Hrách	6 185	6 768	6 380	1,58	1,54	1,72	9 756	10 401	10 980
	Luskoviny celkem	79 806	80 250	80 754	0,86	0,91	0,90	68 932	72 936	73 007
Afrika	Fazol	6 847	7 740	7 695	0,64	0,65	0,63	4 396	5 037	4 860
	Bob	881	970	570	1,51	1,55	1,29	1 329	1 505	738
	Cizrna	592	594	483	1,12	1,17	1,10	661	697	531
	Čočka	183	189	178	1,02	0,98	1,04	187	186	186
	Hrách	708	745	812	0,81	0,84	0,89	576	622	720
	Luskoviny celkem	22 712	24 230	23 853	0,63	0,66	0,62	14 224	15 870	14 794
Severní Amerika	Fazol	543	804	616	1,93	2,14	2,14	1 047	1 721	1 317
	Bob	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0	0	0
	Cizrna	104	164	158	1,83	1,91	2,06	191	313	327
	Čočka	1 165	1 186	1 095	1,50	1,50	1,93	1 747	1 778	2 108
	Hrách	1 053	1 726	1 634	2,25	2,22	2,79	2 371	3 834	4 558
	Luskoviny celkem	2 874	3 894	3 518	1,87	1,97	2,37	5 370	7 671	8 338
Střední Amerika	Fazol	1 679	2 361	2 537	0,70	0,75	0,78	1 180	1 761	1 985
	Bob	36	43	45	0,83	1,04	1,23	30	45	55
	Cizrna	48	133	116	1,50	2,04	1,82	72	272	210
	Čočka	7	6	5	1,21	0,86	2,86	8	5	2
	Hrách	4	5	4	1,24	1,05	1,17	5	5	5
	Luskoviny celkem	1 794	2 569	2 728	0,80	0,87	0,88	1 443	2 234	2 403

Kontinent	Komodita	Sklizňová plocha v tis. ha			Průměrný výnos t/ha			Produkce tis. t		
		2011	2012	2013	2011	2012	2013	2011	2012	2013
Jižní Amerika	Fazol	4 368	3 430	3 420	0,96	1,04	1,03	4 204	3 571	3 505
	Bob	138	123	118	1,00	1,09	1,16	137	135	137
	Cizrna	59	53	56	1,00	1,07	1,07	59	57	60
	Čočka	13	14	15	0,78	0,74	0,74	10	10	11
	Hrách	142	145	148	1,29	1,28	1,24	183	185	184
	Luskoviny celkem	4 779	3 832	3 812	0,98	1,06	1,04	4 679	4 054	3 975
Asie	Fazol	16 407	14 382	14 237	0,71	0,77	0,75	11 630	11 004	10 635
	Bob	919	997	964	1,80	1,63	1,55	1 655	1 623	1 494
	Cizrna	11 745	10 870	12 079	0,86	0,88	0,92	10 145	9 511	11 068
	Čočka	2 463	2 673	2 819	0,81	0,81	0,80	2 000	2 174	2 246
	Hrách	1 857	1 923	1 875	1,11	1,05	1,19	2 069	2 016	2 229
	Luskoviny celkem	41 306	38 933	40 658	0,80	0,83	0,84	33 187	32 184	34 091
Evropa	Fazol	231	255	260	1,92	1,90	1,92	445	484	500
	Bob	272	240	238	2,92	2,95	2,78	794	710	663
	Cizrna	71	76	74	1,55	1,20	1,26	110	91	94
	Čočka	90	104	84	0,95	0,82	0,84	86	86	71
	Hrách	2 091	1 968	1 724	1,97	1,71	1,75	4 125	3 374	3 021
	Luskoviny celkem	3 626	3 744	3 640	1,95	1,75	1,71	7 059	6 539	6 212
Austrálie + Nový Zéland	Fazol	80	93	65	0,81	0,81	0,81	65	76	53
	Bob	175	160	112	2,00	2,66	2,66	350	425	298
	Cizrna	653	456	574	0,79	1,48	1,42	513	673	813
	Čočka	221	208	146	1,74	2,24	2,24	384	466	327
	Hrách	329	255	181	1,30	1,42	1,45	427	363	263
	Luskoviny celkem	2 259	2 586	1 926	1,14	1,52	1,42	2 564	3 941	2 731

Pramen: FAOSTAT, 2014

Pěstování luskovin na zrno v Kanadě

Kanada je předním světovým producentem hrachu, čočky, fazolu a cizrny. Kanadský průmysl luskovin zaznamenal v posledních dvaceti letech velmi dynamický vývoj. Produkce luskovin v Kanadě je nyní ve srovnání s rokem 1991 více než čtyřnásobná. Producenti během let postupně přecházeli od hlavních plodin k více alternativním, mezi něž patří i luskoviny, aby zvýšili své příjmy. Vyšší produkce vyústila v rozšíření luskovin, rozvoji jejich zpracovatelského průmyslu a zvýšení odbytu luskovin. To vytvořilo, předpoklady pro zvýšení zaměstnanosti a sekundárních přínosů, zejména ve venkovských oblastech Kanady. Jedná se hlavně o zavedení lepších osevních postupů, zlepšení struktury a úrodnosti půdy, zlepšení ochrany proti chorobám a škůdcům a významné snížení nákladů na některé vnější vstupy díky schopnosti luskovin vázat dusík.

Kanada produkuje přibližně 10 % světové produkce luskovin, 30 % produkce hrachu a 17 % čočky. Kanada je také významným vývozcem luskovin. Okolo 80 % vývozu hrachu směřuje do Indie, Bangladéše a Číny pro potravinářské využití. Hlavními odbytišti čočky jsou Indie, Turecko a Bangladéš. Fazol je vyvážen

převážně do Evropy, Severní a Jižní Ameriky. Na indický subkontinent, do Evropy a na Střední východ je exportována cizrna.

V marketingovém roce 2013/14 produkce luskovin (hrachu, čočky, fazolu a cizrny) v Kanadě podle odhadu AAFC (Agriculture and Agri-Food Canada) výrazně vzrostla v důsledku vyšších výnosů a u jmenovaných plodin dosáhla celkové výše 6 543 mil. tun, což je nárůst o 23 % oproti minulému roku. Převážná část této produkce je tvořena hrachem (61 %) a čočkou (33 %).

Vývoz z Kanady v minulém marketingovém roce vzrostl u hrachu, čočky a fazolu, naopak cizrny se vyvezlo méně. Ceny vzrostly u čočky a fazolu, naopak u hrachu a cizrny byl zaznamenán jejich pokles. Domácí spotřeba čočky dosáhla rekordních 0,57 mil. tun a zásoby tak poklesly na nejnižší úroveň od marketingového roku 2009/10. Naopak výrazně v důsledku vyšší nabídky a nižšího exportu vzrostly zásoby cizrny.

Prognóza pro m. r. 2014/15 pro Kanadu a USA

V marketingovém roce 2014/15 produkce luskovin (hrachu, čočky, fazolu a cizrny) v Kanadě podle prognóz klesne a u jmenovaných plodin dosáhne celkové výše 5 963 mil. tun, což je pokles o 9 % oproti minulému roku. Převážná část této produkce je tvořena hrachem (67 %) a čočkou (32 %). Nárůst produkce se očekává pouze u fazolu.

V marketingovém roce 2014/15 má produkce **hrachu** podle prognózy Statistics Canada klesnout o 10 % na 3,6 mil. tun. Přesto bude produkce relativně vysoká. K tomu přispívá hlavně návrat od podprůměrných k průměrným výnosům, a to více než kompenzace rozšířením osevních ploch. Přibližně 60 % produkce bude z provincie Saskatchewan, 38 % z Alberta, zbývající část z Manitoby a Britské Kolumbie. Prognóza exportu počítá s jeho nárůstem na 2,8 mil. tun, hlavními trhy zůstávají Indie, Čína a Bangladéš. Očekává se pokles průměrné ceny hrachu i přes nižší nabídku a zásoby v Kanadě.

V USA předpovídá USDA (United States Department of Agriculture) nárůst osevních ploch hrachu o 8 % ve srovnání s m. r. 2013/14 a to zejména v Montaně a Severní Dakotě. Za předpokladu normálních výnosů a bezproblémové sklizně vzroste produkce hrachu k rekordním 0,7 mil. tun. USA úspěšně vyvezlo v minulém roce malá množství hrachu na indické a čínské trhy a dá se předpokládat, že USA budou v této konkurenční expanzi pokračovat i v roce 2014/15.

V marketingovém roce 2014/15 má produkce **čočky** v Kanadě podle prognózy Statistics Canada klesnout o 11 % na 1,9 mil. tun. Předpokládáné nižší výnosy budou aspoň zčásti kompenzovány nárůstem osevních ploch o 20 % oproti m. r. 2013/14. Převážná část produkce pochází z provincie Saskatchewan (95 %). U nabídky se očekává pokles o 15 % kvůli nízkým zásobám a nízké produkci. Rovněž export by měl být nižší než v minulém roce. Průměrná cena by naproti tomu měla být vyšší než v m. r. 2013/14 pokud vydrží vysoká poptávka na zahraničních trzích.

Osevní plochy čočky budou v marketingovém roce 2014/15 v USA podle odhadů o 12 % nižší než v m. r. 2013/14. Za předpokladu, že výnosy budou aspoň průměrné a sklizeň proběhne normálně, bude podle prognózy AAFC (Agriculture and Agri-Food Canada) produkce čočky o 19 % nižší než v m. r. 2013/14. Hlavními vývozními trhy by měly zůstat Indie a EU-27.

V marketingovém roce 2014/15 je v Kanadě očekáván nárůst produkce **fazolu** o 31 % na 0,3 mil. tun zejména díky zvětšení osevních ploch o 40 %, přičemž se odhaduje, že výnosy budou nižší než v m. r. 2013/14. Z provincie Ontario bude pocházet okolo 45 % očekávané produkce, z Manitoby 35 %, z Alberta 19 % a zbývající část z provincie Quebec.

Nabídka vzroste pouze o 11 % v důsledku nevelkých zásob. Export podle prognózy mírně poklesne, stejně jako průměrná cena z důvodu vyšší nabídky na severoamerickém kontinentu. V USA vzrostou osevní plochy fazolu podle předpovědi USDA ve srovnání s m. r. 2013/14 o 27 % a produkce o 20 %.

V marketingovém roce 2014/15 je v Kanadě očekáván pokles produkce **cizrny** o 15 % na 0,15 mil. tun, který bude způsoben nižšími výnosy a mírným poklesem osevních ploch. Převážná část produkce pochází

z provincie Saskatchewan (95 %). Nabídka vzroste o 20 %. Export podle prognózy oproti m. r. 2013/14 prudce vzroste, avšak očekává se, že nárůst zásob bude pokračovat. Průměrná cena by měla narůstat z důvodu nižší světové nabídky a očekávanému zvyšování poptávky na Středním východě.

Podle prognózy USDA by se osevnické plochy cizrny v USA měly zvýšit. Za předpokladu normálních výnosů a bezproblémové sklizně dosáhne podle předpovědi AAFC produkce cizrny v roce 2014/15 v USA 0,16 mil. tun.

Plochy, výnosy a produkce luskovin v Kanadě

Plodina Rok ^(a)	Osevnická plocha	Sklizňová plocha	Výnos	Celková produkce
	tis. ha	tis. ha	t/ha	tis. t/ha
Hrách				
2011 – 2012	986	974	2,57	2 502
2012 – 2013	1 509	1 475	2,26	3 341
2013 – 2014 ^(f)	1 345	1 329	2,98	3 961
2014 – 2015 ^(f)	1 588	1 488	2,40	3 577
Čočka				
2011 – 2012	1 035	1 005	1,57	1 574
2012 – 2013	1 018	1 004	1,53	1 538
2013 – 2014 ^(f)	106	1 052	2,07	2 173
2014 – 2015 ^(f)	1 267	1 161	1,66	1 930
Fazol				
2011 – 2012	84	78	2,07	162
2012 – 2013	127	125	2,26	281
2013 – 2014 ^(f)	100	100	2,32	232
2014 – 2015 ^(f)	140	138	2,21	305
Cizrna				
2011 – 2012	48	47	1,83	86
2012 – 2013	81	80	2,02	161
2013 – 2014 ^(f)	77	76	2,33	177
2014 – 2015 ^(f)	73	73	2,07	151
Celkem				
2011 – 2012	2 153	2 104	2,01	4 324
2012 – 2013	2 735	2 684	2,02	5 321
2013 – 2014 ^(f)	1 628	2 557	2,43	6 543
2014 – 2015 ^(f)	3 068	2 860	2,09	5 963

^(a) Srpen-červenec = plodinový rok

^(f) prognóza, Agriculture and Agri-Food Canada, září 2014

Pramen: CANADA: OUTLOOK FOR PRINCIPAL FIELD CROPS, září 2014; AAFC

Průměrné roční ceny u jednotlivých druhů luskovin v Kanadě (\$/t)

Plodina/Rok ^(a)	Cena (\$/t)			
	2011 – 2012	2012 – 2013	2013 – 2014 ^(f)	2014 – 2015 ^(f)
Hrách	310	340	260	245
Čočka	470	440	445	515
Fazol	1 000	835	995	855
Cizrna	830	690	500	540

^(a) Srpen-červenec = plodinový rok

^(f) prognóza, Agriculture and Agri-Food Canada, září 2014

Pramen: CANADA: OUTLOOK FOR PRINCIPAL FIELD CROPS, září 2014; AAFC

Pěstování luskovin na zrno v zemích Evropské unie

V EU zaujímají luskoviny plochu v rozsahu 1-7 % orné půdy. V Evropské unii jsou nejvíce pěstovanými luskovinami hrách (50 %) a bob (40 %). V menší míře (do 10 %) se pěstují lupina, fazol, čočka a vikev. Hlavní luskoviny pěstované v EU se v kontextu evropské legislativy v rámci SZP nazývají proteinové plodiny. Jedná se konkrétně o hrách, bob a lupinu, tj. plodiny bohaté na bílkoviny využívané jak k průmyslové výrobě krmných směsí tak i krmiv pro hospodářská zvířata na farmách.

Pěstování proteinových plodin je v současné době ve státech EU na ústupu, na čemž má podíl snižující se ekonomická atraktivita sektoru i současná obchodní politika. Aktuální vývoj trhu proteinových plodin je v EU nepříznivý především z hlediska potřeby bílkovinných komponentů do krmných směsí. Evropský trh proteinů je tak ohrožen deficitem proteinových komodit. Více než 75 % bílkovinných surovin (>15 % N látek v sušině) pro využití v krmivářském průmyslu je v současnosti zajišťováno dovozem sóji a sójových pokrutin. EU je vysoce závislá na jejich importu především z USA a Jižní Ameriky. Světová produkce sóji je navíc stále více založena na GMO odrůdách, které nejsou povoleny, či podléhají různým limitům, což pro EU představuje jistou konkurenční nevýhodu. Tato obrovská závislost na dovozu spolu s nestabilitou světových cen ponechává EU ve velmi zranitelné pozici a tento trend tak představuje závažné riziko především pro sektor živočišné produkce, který je závislý na dodávkách surovin pro výrobu krmiv. Pěstování proteinových plodin ve vyšší míře může přispět k obohacení nabídky bílkovin a pro EU představuje příležitost přinášející řadu ekonomických, ekologických a agronomických výhod.

Na základě odhadů Evropské Komise ze září 2014 vzrostly celkové plochy proteinových plodin v EU v roce 2014 meziročně o 11,3 %, tj. na celkovou plochu 985 tis. ha. Produkce proteinových plodin v aktuálním roce vzrostla o 12,2 % oproti loňskému roku, ale poklesla o 0,9 % oproti průměru za 5 let a má dosáhnout 2,7 mil. tun, z toho produkce hrachu činí zhruba 1,348 mil. t, produkce bobu cca 1,191 tis. t a produkce lupiny cca 127 tis. t. Nejvyšší průměrné výnosy proteinových plodin jsou letos předpokládány v Holandsku (6,66 t/ha), Belgii (4,47 t/ha), Irsku (4,14 t/ha), Francii (4,10 t/ha) a Dánsku (3,60 t/ha). Největší plochy proteinových plodin se nachází ve Francii, Španělsku, Velké Británii, Německu a Polsku. Produkce těchto pěti států tvoří cca 76 % veškeré produkce proteinových plodin v EU. Největší meziroční nárůst produkce proteinových plodin o 16,9 % byl zaznamenán u bobu (z 1 mil. t v roce 2013 na 1,2 mil. t v roce 2014), dále též u hrachu (ze 1,2 mil. t v roce 2013 na 1,3 mil. t v roce 2014). Produkce lupiny by dle odhadu EK měla být na podobné úrovni jako v loňském roce, tj. ve výši 0,1 mil. t.

EU je tradičně převážně producentem hrachu určeného k výrobě krmiva pro hospodářská zvířata. Hrách je pěstován nejvíce ve Francii, Španělsku a Německu. V těchto zemích plochy zaujímají kolem 64 % plochy hrachu v EU. Plochy hrachu v EU mají v posledních letech spíše sestupnou tendenci, v letošním roce je nicméně patrný jejich mírný nárůst na celkem 495 tis. ha (465 tis. ha v m. r. 2013/14). V evropských zemích se na rozdíl od České republiky zahrnuje peluška jako barevně kvetoucí hrách do výměry hrachu. Více než 90 % produkce semene hrachu se využívá ke krmení zejména prasat a v menším rozsahu drůbeže. Pokles ploch hrachu vyrovnával dosud nárůst u bobu, který je druhou nejpěstovanější luskovinou a je též pěstován

po celé Evropě. Ostatní luskoviny jsou více specifikovány do určitých regionů, vikev a cizrna je produkována výhradně ve Španělsku a v zemích u Středozevního moře, lupina zejména v Německu a Polsku.

Bob je v pořadí druhou nejvíce pěstovanou luskovinou v EU. Plochy bobu se nacházejí nejvíce ve Velké Británii, Francii a Itálii, jejichž podíl zaujímá cca 64 % z celkové plochy bobu v EU. Pěstování bobu má v EU delší tradici s tím, že je v jihoevropských zemích využíván k lidské výživě a ve většině ostatních zemí ke krmení skotu a okrasného ptactva (drobnosemenný bob, tzv. holubi). Ve Velké Británii, v Itálii a Španělsku se většinou vysévá na podzim, ve Francii, Německu, ve střední a východní Evropě se vysévá na jaře.

Pěstování lupiny je v EU na vzestupu od počátku devadesátých let. Současné odrůdy tzv. sladkých lupin s minimálním obsahem hořkých látek jsou užívány téměř výhradně ke krmení zvířat, velká množství semene lupiny úzkolisté (modré) jsou dovážena z Austrálie. V roce 2014 činila výměra lupiny v EU zhruba 82 tis. ha, s největším podílem v Polsku (cca 46 tis. ha) a Německu (17 tis. ha).

Předpoklad sklizně proteinových plodin v zemích EU v marketingovém roce 2014/15

Země	Proteinové plodiny celkem		
	Plocha (tis. ha)	Produkce (tis. t)	Výnos (t/ha)
Belgie	1	6	4,47
Bulharsko	2	3	1,55
Česká republika	16	40	2,51
Dánsko	14	49	3,60
Německo	76	215	2,84
Estonsko	14	24	1,69
Irsko	5	19	4,14
Řecko	5	8	1,65
Španělsko	164	193	1,18
Francie	221	907	4,10
Itálie	61	139	2,29
Kypr	0	1	2,01
Litva	4	10	2,31
Lotyšsko	16	28	1,74
Lucembursko	0	1	3,21
Maďarsko	18	38	2,04
Holandsko	1	3	6,66
Rakousko	15	45	3,05
Polsko	62	110	1,77
Portugalsko	4	2	0,66
Rumunsko	56	71	1,28
Slovinsko	0	0	0
Slovensko	5	11	2,34
Finsko	14	33	2,32
Švédsko	34	106	3,13
Velká Británie	176	597	3,40
Chorvatsko	2	3	1,60
EU	985	2 665	2,71

PĚSTOVÁNÍ LUSKOVIN NA ZRNO V ČESKÉ REPUBLICE

Z pěstitelského hlediska jsou pro středoevropské podmínky a Českou republiku důležitými luskovinami především hrách, lupina, bob, sója, čočka a vikev. U všech vyjmenovaných rodů se rozlišuje řada druhů, poddruhů, pěstitelských forem a variet. Většina uváděných druhů má využití v potravinářství a krmivářství, kde jsou předmětem zájmu semena (pojmově se pak jedná o luštěniny), nebo je používána zelená hmota formou celých nebo zpracovaných rostlin ve stadiu čerstvém, zavádlém nebo konzervovaném.

V potravinářském průmyslu vzrůstá v poslední době zájem o tyto plodiny: fazol, vigna, cizrna, čočka a další. Luskoviny pokrývají potřebu bílkovin (asi 22 % bílkovin, 50 % škrob, 6 % tuky, 10 % vláknina, 3 % popeloviny).

Jedna z nejvýznamnějších předností luskovin je jejich meliorační a výživný/zúrodňující dopad na půdu, kdy dochází k poutání vzdušného dusíku kořenovou soustavou a spolu s příznivým účinkem na půdní strukturu k výrazně obohacujícímu efektu v rotaci kulturních plodin na zemědělské (orné) půdě.

Pěstování luskovin má v ČR dlouholetou tradici. Plochy luskovin byly v dávné minulosti několikanásobně vyšší než nyní. V posledních letech se nicméně luskoviny v ČR, ale i ve většině evropských zemí dostávají do útlumu a menšího pěstitelského zájmu. V posledních zhruba deseti letech převládá vůči pěstování luskovin v ČR konzervativní přístup, neboť na rozdíl od obilovin a řepky se nedařilo u luskovin dosahovat vyšších výnosů, dobré kvality produkce a příznivé realizace na trhu. V ČR poklesly plochy luskovin až na úroveň kolem 1 % orné půdy a v EU na 2-3 % orné půdy. V posledních dvaceti letech tak došlo k výraznému poklesu osevních ploch luskovin, který za posledních deset let dosáhl více než 50 %. Hlavním důvodem, který má vliv na trvalé snižování ploch luskovin je záporná míra rentability pěstování. Tato skutečnost je velmi obdobná i v ostatních státech EU (hlavně nových, kde je uplatňována platba na hektar), proto je tento fakt zahrnut od roku 2014 do nové SZP EU. Vedle dosahovaných nízkých výnosů luskovin, které mají hlavní vliv na nízkou rentabilitu pěstování, měly na snižování ploch luskovin vliv i nízké farmářské ceny luskovin, především hrachu, a také nízké ceny sojových pokrutin v minulém období.

V letech 2001 – 2010 stagnovala výměra pěstování luskovin na zrno na úrovni kolem 30 tis. ha. V posledních 5 letech došlo nicméně k propadu a osevní plochy luskovin se v současnosti drží na úrovni kolem 20 tis. ha.

V roce 2013 činila celková výměra luskovin pěstovaných na zrno 17 851 ha, což je zatím nejnižší dosažená plocha v ČR. Ve struktuře osevních ploch zaujímaly luskoviny 0,72 % orné půdy. Hrách pěstovaný v roce 2013 na výměře 12 934 ha tvořil převážnou část výměry luskovin pěstovaných na zrno (72 %). Osevní plocha lupiny mírně poklesla na 1 371 ha (6,3 %) a plocha ostatních luskovin na zrno (mimo sóji) klesla na 3 547 ha (19,9 %). Povětrnostní podmínky pro pěstování luskovin nebyly v roce 2013 pro pěstitelé luskovin klimaticky příznivé. Chladné a deštivé počasí v prvním kvartálu roku 2013 zapříčinilo opožděný nástup jarních prací. Měsíce duben a květen byly poměrně chladné, deštivé, v některých oblastech došlo ke stagnaci růstu, což bylo velmi zřejmé zvláště u teplomilných luskovin. Začátkem června byla velká část Čech zasažena povodněmi. Zcela jiná byla situace v oblasti Moravy, která nebyla zasažena vytrvalými dešti ani povodněmi téměř vůbec. V roce 2013 tak bylo dosaženo na území ČR průměrného výnosu hrachu ve výši 2,37 t/ha. Při průměrném výnosu 2,14 t/ha činila v roce 2013 podle definitivních údajů ČSÚ celková produkce luskovin na zrno 38 700 tun, což byla zatím nejnižší produkce dosažená v ČR. Z toho produkce hrachu setého zaujímala 30 700 tun, produkce lupiny 2 153 tun a produkce ostatních luskovin 5 422 tun.

V roce 2014 došlo k mírnému meziročnímu nárůstu výměry luskovin pěstovaných na zrno na 20 170 ha. Ve struktuře osevních ploch tak zaujímají luskoviny 0,8 % orné půdy. Letošní rok byl pro pěstitelé luskovin poměrně klimaticky příznivý. Letošní zima byla velmi teplá, ale především byla i hodně suchá. Charakter počasí pokračoval i v jarních měsících a ve většině pěstitelských oblastí umožnil brzký nástup jarních prací. V oblastech, kde se sejí luskoviny, zejména hrách už v březnu, byly porosty zakládány o 3-4 týdny dříve než obvykle. Léto bylo poznamenáno deštivým počasím v červenci. V srpnu

se nicméně podařilo sklídit veškerou produkci. Tyto podmínky oproti nepříznivým dvěma předchozím ročníkům vytváří předpoklad pro vzestup produkce luštěnin letošního roku. Na základě odhadu ČSÚ, MZe a Agritec s.r.o. by v marketingovém roce 2014/2015 produkce luštěnin sklizená z plochy 20 170 ha měla dosáhnout 49 635 tun při průměrném výnosu 2,33 t/ha. Podle dostupných informací bylo dosaženo i velmi dobré kvality sklizené produkce. U hrachu ČSÚ odhaduje produkci ve výši 42 755 tun semene z plochy 14 449 ha při průměrném výnosu 2,96 t/ha. Meziročně by tak vzrostla celková produkce semene hrachu následkem vyšších výnosů i plochy o 12 055 tun (tj. o 39,3 %). Na základě aktuálních odhadů ČSÚ bylo z výměry 2 106 ha sklizeno 4 280 tun lupiny při průměrném výnosu 2,05 t/ha.

Plochy, výnosy a produkce luskovin na zrno celkem

Rok	Plocha osevu (ha)	Plocha sklizně (ha)	Prům. výnos (t/ha)	Produkce (t)
1990/1991	56 623	56 011	2,71	152 000
1991/1992	70 946	71 126	2,74	194 607
1992/1993	91 856	90 110	2,26	203 472
1993/1994	94 155	93 557	2,43	227 497
1994/1995	72 335	70 798	2,31	163 230
1995/1996	60 671	59 872	2,41	144 136
1996/1997	56 363	54 634	2,48	135 553
1997/1998	51 636	49 630	2,09	103 665
1998/1999	58 140	57 157	2,33	133 382
1999/2000	46 776	46 326	2,58	119 434
2000/2001	40 587	39 823	2,13	84 946
2001/2002	38 435	37 246	2,46	93 182
2002/2003	34 173	34 173	1,91	65 124
2003/2004	31 364	31 363	1,98	62 131
2004/2005	28 407	28 406	3,11	88 261
2005/2006	39 260	39 259	2,44	95 969
2006/2007	39 021	39 023	2,24	87 510
2007/2008	30 668	30 667	2,13	65 282
2008/2009	22 306	22 306	2,15	47 905
2009/2010	29 003	29 003	2,14	62 072
2010/2011	31 318	31 318	1,86	58 138
2011/2012	22 316	22 316	2,85	63 564
2012/2013	20 177	20 177	1,94	39 144
2013/2014	17 851	17 851	2,14	38 700
2014/2015	20 170	20 170*	2,33*	49 635*

Pramen: ČSÚ

Poznámka: *kvalifikovaný odhad MZe a Agritec s.r.o.

Zastoupení luskovin v krajích ČR podle osevní plochy

Osevní plochy luskovin na zrno podle krajů v roce 2014 (ha)

Kraj	Hrách setý	Lupina	Ostatní luskoviny	Luskoviny celkem
Hl. m. Praha	72	–	1	73
Středočeský	2 159	484	768	3 410
Jihočeský	1 122	256	235	1 613
Plzeňský	865	313	302	1 480
Karlovarský	33	83	195	311
Ústecký	1 147	6	218	1 371
Liberecký	300	78	72	451
Královéhradecký	1 148	139	333	1 620
Pardubický	1 376	162	100	1 639
Vysočina	2 014	180	424	2 618
Jihomoravský	3 132	18	317	3 467
Olomoucký	643	52	170	864
Zlínský	236	12	364	612
Moravskoslezský	201	324	116	641
Česká republika	14 449	2 106	3 615	20 170

Pramen: ČSÚ

V roce 2014 byl v jednotlivých krajích zaznamenán meziroční nárůst osevních ploch všech hlavních druhů sledovaných luskovin (hrách, lupina i ostatní luskoviny). Největší plochy luskovin byly již tradičně v Jihomoravském kraji (3 467 ha), ve Středočeském kraji (3 410 ha) a na Vysočině (2 618 ha). Plochy hrachu nejvíce (meziročně o 494 ha) vzrostly v Jihomoravském kraji. Plochy lupiny vzrostly nejvíce (meziročně o 137 ha) v kraji Středočeském. Tradičně největší osevní plochy luskovin má Jihomoravský kraj, kraj Středočeský a Vysočina, což potvrzují i výsledky aktuálního ročníku.

Z uveřejněných výsledků ÚKZÚZ je zřejmé, že v roce 2014 došlo k nárůstu množitelských ploch, což je nárůst téměř o 40 % oproti loňskému roku. Důvodem zvýšení ploch je očekávání změn v nové SZP – greening, citlivé komodity a tím vyšší poptávce po osivu luskovin. Nárůst množitelských ploch je také ovlivněn poptávkou po českých osivech v zahraničí.

Zahranिční obchod luštěnin v České republice

Dovoz a vývoz luštěnin za marketingové roky 2011/2012 - 2013/2014 (t)

Položka cel. saz.	Název komodity	DOVOZ			VÝVOZ		
		2011/12	2012/13	2013/14	2011/12	2012/13	2013/14
071310	Hrách	1 440,8	1 932,6	2 083,8	22 650,3	12 904,9	10 545,93
071320	Cizrna	560,5	759,1	824,4	113,6	133,2	144,60
071330	Fazole	4 435,5	4 583,5	4 353,3	1 084,8	1 467,4	1 571,00
071340	Čočka	6 819,2	7 524,4	7 486,1	1 382,6	1 515,7	1 509,10
071350	Bob koňský	0,8	3,0	3,2	807,9	616,3	354,90
071390	Luštěniny ostatní	2,4	0	2,1	122,0	22,1	72,20
0713	Luštěniny celkem	13 259,2	14 802,6	14 752,9	26 161,2	16 659,6	14 197,73

Pramen: ČSÚ, statistika zahraničního obchodu

Dovoz a vývoz luštěnin za kalendářní roky 2011 – 2013 (t)

Položka cel. saz.	Název komodity	DOVOZ			VÝVOZ		
		2011	2012	2013	2011	2012	2013
071310	Hrách	1 611,2	1 162,5	2 396,2	19 760,0	19 515,2	11 021,2
071320	Cizrna	498,2	598,2	860,5	86,3	137,4	130,7
071330	Fazole	4 612,7	4 740,6	4 071,2	1 299,7	1 307,8	1 348,2
071340	Čočka	6 930,8	6 970,1	7 822,1	1 463,9	1 329,0	1 669,2
071350	Bob koňský	14,7	1,4	2,6	830,06	684,5	418,3
071390	Luštěniny ostatní	2,6	1,4	0,5	119,7	26,5	49,0
0713	Luštěniny celkem	13 670,2	13 512,3	15 153,1	22 260,0	22 825,5	14 636,6

Pramen: ČSÚ, statistika zahraničního obchodu

V rámci dovozu luštěnin do ČR převažuje dovoz jedlých luštěnin tj. fazolu a čočky v objemech kolem 4 000 – 5 000 t fazolu a 7 000 – 8 000 t čočky. Tento import jedlých luštěnin má určitý vliv na domácí spotřebu v potravinářství a projevuje se také v reexportu především na Slovensko, kam exportujeme zhruba 1 200 tun fazolu i čočky. Čočka se do ČR importuje především z Kanady, fazol obecný hlavně z Etiopie, Číny a Myanmaru, ostatní druhy fazolu hlavně z Číny.

ČR – dovoz sójových šrotů a vývoz semene hrachu v letech 2007 – 2014

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014 ¹⁾
Dovoz sójových šrotů (t)	612 064	562 647	456 732	468 510	454 372	418 983	394 154	228 486
Průměrná dovozní hodnota šrotů (Kč/t)	6 040	7 376	8 136	7 193	7 715	9 208	11 060	10 929
Celková dovozní hodnota šrotů (mil. Kč)	3 697	4 150	3 716	3 370	3 505	3 858	4 360	2 497
Vývoz semene hrachu (t)	22 472	11 200	11 839	14 956	19 760	19 515	11 021	7 280
Průměrná vývozní hodnota hrachu (Kč/t)	5 946	9 235	7 844	7 193	6 830	8 088	11 474	10 642
Celková vývozní hodnota hrachu (mil. Kč)	134	103	93	108	135	158	126	77

Pramen: Statistika zahraničního obchodu ČSÚ

¹⁾ dostupné údaje celkem za období od ledna do srpna 2014

Dlouhodobý pokles domácí produkce luskovin je podpořen trendem vysokých dovozů sojových extrahovaných šrotů pro domácí krmivářský průmysl a poklesem vývozu hrachu na zahraniční trhy. V roce 2013 bylo pro výrobu celkem 2,4 mil. t krmných směsí spotřebováno 296 tis. t (12 %) sojových extrahovaných šrotů a 0,31 % luštěnin, z nichž 0,19 % tvořil hrách. ČR tak následuje trend patrný v celé EU, kde dosahuje podíl sojových šrotů v průměru kolem 12 – 14 % na výrobě krmných směsí.

Odhad bilance semene luskovin v marketingových letech 2010/2011 – 2014/2015 (t)

Položka bilance	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015*
Počáteční zásoba	5 041	5 700	4 762	8 697	7 952
Produkce	58 138	63 564	39 144	38 700	49 635
Dovoz	13 675	13 259	14 803	14 753	15 000
Celková nabídka	76 854	82 523	587 09	62 150	72 587
Spotřeba celkem	71 154	77 761	50 012	54 198	64 500
Krmiva	20 470	18 000	12 852	16 500	17 000
Potravinářské užití	22 600	22 600	14 000	14 000	16 500
Osivo	10 000	11 000	6 500	9 500	14 000
Vývoz	18 084	26 161	16 660	14 198	17 000
Konečná zásoba	5 700	4 762	8 697	7 952	8 087

Pramen: ČSÚ, statistika zahraničního obchodu, MZe a Agritec s.r.o.

*odhad

V aktuálním marketingovém roce 2014/15 je oproti dvěma minulým marketingovým rokům odhad celkové nabídky luštěnin vyšší vzhledem k vyšší předpokládané produkci luskovin. Uvedená produkce luskovin vychází z odhadu sklizně hrachu a lupiny dle ČSÚ k 15. 9. 2014.

Vzhledem k výraznému propadu výroby luskovin, který byl patrný v posledních 2 letech, došlo v bilanci semene luskovin k úměrnému snížení i u ostatních položek bilance. Vzhledem k předpokladu vzestupu nabídky luskovin na zrno v aktuálním m. r. je předpoklad využití luskovin opět navýšen a to včetně vývozu do zahraničí.

Možnosti odbytu domácí produkce luštěnin

Vývoz hrachu směřuje tradičně do Německa, ale největším odběratelem našeho hrachu se stává Polsko. Semeno hrachu a bobu lze vyvážet i pro potravinářské účely, neboť v této oblasti jsou příznivější ceny a také naše odrůdy splňují kvalitativní požadavky západních dovozců. Problémem produkce hrachu a bobu pro potravinářské účely je rozšíření zrnokazů na našem území, čemuž je nutné věnovat pozornost při chemické ochraně porostů.

Prostor pro vývoz je také v oblasti osiv, především domácí odrůdy hrachu a pelušky mají vynikající vlastnosti a jsou na evropských trzích žádané. Osiva hrachu se z ČR vyváží především do Rakouska, Polska a Německa.

Průměrná spotřeba luštěnin ve výživě obyvatel České republiky (kg/obyv./rok)

Rok	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Luštěniny jedlé celkem	2,2	2,1	2,1	2,4	2,4	2,5	2,3	2,6
Hrách	1,1	1,0	1,0	1,1	1,1	1,2	0,9	1,2
Fazole	0,5	0,5	0,5	0,9	0,7	0,8	0,9	0,8
Čočka	0,6	0,6	0,6	0,5	0,6	0,6	0,5	0,5

Pramen: ČSÚ

Průměrná spotřeba luštěnin se v České republice prakticky nemění. Podle doporučení zdravotníků by bylo optimální, kdyby se spotřeba luštěnin zvýšila alespoň na 4 kg/obyv./rok. Požadovanému nárůstu potravinářského užití luštěnin nenasvědčuje zájem spotřebitelů ani sortiment nabízených výrobků z luštěnin ani dostatečná reklama a zdravotní osvěta.

Cenový vývoj luštěnin v České republice

Na základě šetření ČSÚ ceny zemědělských výrobců sledovaných luštěnin v aktuálním roce 2014 vzrostly u hrachu jedlého na rekordních 8 000 Kč/t. Ceny krmného hrachu po sklizni tohoto roku naopak poklesly.

Průměrné roční ceny zemědělských výrobců u jednotlivých druhů luštěnin (Kč/t)

Rok	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014*
Hrách jedlý	3 525	5 309	6 929	6 102	5 608	5 564	5 791	6 494	8 000
Hrách krmný	3 090	4 121	5 583	4 735	3 943	4 779	5 307	6 425	5 910
Fazol obecný	–	–	–	–	–	–	–	–	

Pramen: ČSÚ

Poznámka: od roku 2001 ČSÚ nesleduje CZV fazolu

*průměrná CZV od ledna do září 2014

HRÁCH SETÝ

Hrách patří mezi nejrozšířenější druhy luskovin a v ČR je i přes výrazný pokles osevních ploch dominantní luskovinou. V našich podmínkách jsou z druhu *Pisum sativum* – hrách setý pěstovány dva poddruhy: hrách setý a peluška. Z luskovin pěstovaných pro výživu lidí lze jediné hrách pěstovat ve všech výrobních oblastech a má proto ze všech luskovin největší rozšíření. Pěstuje se v celém mírném pásmu převážně jako jarní plodina, jejímž produktem jsou semena bohatá na obsah bílkovin, který je přibližně 2 x vyšší než u obilovin. Skladba aminokyselin je rovněž příznivější než u obilovin, neboť má více nepostradatelných aminokyselin, vyšší obsah vitaminů i minerálních látek. Z agronomického hlediska je největším kladem fixace vzdušného dusíku symbiotickými bakteriemi a jeho exkrece do půdy. Výhodná je dále jeho resorpce živin i z obtížněji přijatelných forem. Nezanedbatelný není ani jeho vliv na zlepšení fyzikálního stavu půdy. Semena hrachu jsou důležitým zdrojem bílkovin pro výživu lidí i zvířat. Obsahují většinou 21 - 25 % hrubých bílkovin. V krmivářském průmyslu je u nás hrách nicméně nedocenen a značná část výroby hrachu se vyváží. Jako krmivo nalézá uplatnění i ve formě zelené hmoty, jako siláž v čisté kultuře, častěji a lépe ve směsi s obilovinami. V krmivářském průmyslu je u nás nicméně vytlačován sojovými pokrutinami, kterých je importováno do ČR přes 450 000 tun ročně. Ani spotřeba pro lidskou výživu nedosahuje hodnoty, která by byla z dietetických důvodů požadována.

Podle definitivních údajů ČSÚ bylo v marketingovém roce 2013/14 ze sklizňové plochy 12 934 ha celkem sklizeno 30 700 t semene hrachu při průměrném výnosu 2,37 t/ha, což je téměř stejná úroveň produkce jako v roce předchozím. Meziročně tak poklesla celková produkce semene hrachu následkem úbytku plochy o 10 t (o 0,03 %) a jednalo se o podprůměrnou sklizeň.

Hrách setý na zrno zaujímal v roce 2014 ve struktuře osevních ploch přibližně 0,6 % orné půdy. Došlo tak oproti loňskému roku k mírnému vzestupu osevních ploch. Hrách se pěstoval na ploše 14 449 ha, což znamená vzestup oproti roku 2013 o 1 515 ha (tj. 11,7 %).

Hrách je i letos nejvýznamnějším druhem mezi luskovinami v ČR, jeho podíl na osevních plochách zaujímá 72 % plochy luskovin pěstovaných na zrno.

Vyhodnocení pěstitelského ročníku 2014

Meteorologické informace potvrdily, že březen byl teplotně opět výrazně nadprůměrný měsíc. Měsíce březen až duben se vyznačovaly nízkými srážkami. Vzházení proběhlo relativně rychle, rovnoměrně za 14 dní po zasetí. Počasí v průběhu května způsobilo rovnoměrné nasazení květů a srážky v červnu optimální nasazení a nalití lusků jednotlivých odrůd. Sucho v měsíci červenci způsobilo zasychání rostlin hrachu. V některých oblastech jižní Moravy došlo k zasychání květních pupat a tím k nižšímu nasazení lusků a snížení celkových výnosů. V roce 2014 byl menší výskyt listopase čárkovaného, a proto nebylo potřeba ošetřovat vzházející porosty. Výskyt mšic byl průměrný. Bylo nutné aplikovat registrované insekticidy. Ošetření omezilo výskyt viróz, zejména PEMV a PSbMV. Výskyt houbových chorob byl standardní. Od července se začalo objevovat padlí, ojediněle rzi, komplex antraknóz nebyl výrazný. Výskyt komplexu kořenových chorob byl mírný a neovlivnil negativně výnos odrůd hrachu.

Sklizeň hrachu byla v roce 2014 ovlivněna deštivým počasím v červenci, v srpnu se nicméně již podařilo sklídit veškerou produkci. Některé pozdější odrůdy poskytly nižší výnos, než se očekávalo, protože vlivem k charakteru počasí nebylo dozrávání přirozené. Vrchní patra lusků spíše zasychaly, což negativně ovlivnilo výnos. Tato situace byla zaznamenána hlavně v pěstitelsky významných oblastech Jižní Moravy, např. na Třebíčsku v Jaroměřicích nad Rokytnou, nicméně výnosy zde překonaly dlouhodobý průměr a pohybovaly se okolo 3,3 t/ha.

Letošní rok byl pro pěstitelé luskovin klimaticky poměrně příznivý. V pěstitelsky významné oblasti Jihomoravského kraje pohybovaly kolem 3,3 t/ha. V Pardubickém kraji dosáhli pěstitelé a množitelé průměrného výnosu 4,4 t/ha na produkčních plochách. Výborných výsledků dosáhli pěstitelé v Plzeňském kraji, kde např. na ŠS Selgen a.s. dosáhly výnosy některých odrůd v přepočtu až 7,5 t/ha. Podobné výnosy byly u některých odrůd hrachu i ve výzkumné organizaci Agritec s.r.o.

V roce 2014 tak bylo dosaženo na území ČR průměrného výnosu hrachu ve výši 2,96 t/ha, což je nadprůměrná úroveň ve srovnání s výnosy za posledních 5 let. Podle dostupných informací bylo dosaženo velmi dobré kvality sklizené produkce. Podle odhadu ČSÚ k 15. 9. 2014 celková produkce hrachu na zrno dosáhla 42 755 tun, což vzhledem k velmi nízké úrovni sklizně dosažené v loňském roce představuje poměrně vysoký meziroční nárůst o 12 055 t (tj. o 39 %). V porovnání s 5letým průměrem se letos jedná o průměrnou úroveň produkce hrachu.

Dlouhodobý pokles ploch hrachu a jeho relativně malá výměra je zapříčiněna řadou faktorů, především však nízkou ekonomickou konkurenceschopností vůči obilovinám a olejninám. Potřebný nárůst výměry hrachu v ČR je podmíněn zvyšováním průměrných výnosů alespoň na úroveň 3 t/ha, které by v kombinaci s předpokládaným mírným nárůstem ceny, měly přinést nutnou kladnou míru rentability pěstování.

Vývoj ploch, výnosů a produkce hrachu setého v České republice

Marketingový rok	Osevní plocha (ha)	Sklizňová plocha (ha)	Výnos (t/ha)	Produkce celkem (t)
1994/1995	61 412	61 668	2,42	149 351
1995/1996	52 503	52 158	2,50	130 428
1996/1997	48 471	47 202	2,55	120 139
1997/1998	44 879	43 778	2,12	93 015
1998/1999	51 698	50 979	2,39	121 789
1999/2000	39 925	39 721	2,65	105 382
2000/2001	34 445	33 826	2,22	75 256
2001/2002	33 132	32 135	2,57	82 538
2002/2003	27 971	27 971	2,01	56 145
2003/2004	24 086	24 086	2,23	53 736
2004/2005	21 487	21 486	3,35	71 962
2005/2006	29 123	29 121	2,70	78 756
2006/2007	27 148	27 148	2,64	71 540
2007/2008	22 888	22 886	2,40	55 002
2008/2009	17 385	17 385	2,35	40 900
2009/2010	21 147	21 147	2,45	51 866
2010/2011	24 391	24 391	1,98	48 242
2011/2012	17 189	17 189	3,05	52 341
2012/2013	15 068	15 068	2,04	30 710
2013/2014	12 934	12 934	2,37	30 700
2014/2015	14 449	14 449	2,96*	42 755*

Pramen: ČSÚ

Poznámka: *odhad ČSÚ k 15. 9. 2013

Struktura ploch osevů hrachu setého v letech 2009 - 2014 podle krajů (ha)

Kraj / rok	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2014/2013
Praha	31	57	67	85	77	72	-6,49 %
Středočeský	2 513	3 071	2 166	1 628	1 853	2 159	16,51 %
Jihočeský	2 054	2 200	1 351	988	848	1 122	32,31 %
Plzeňský	1 113	1 497	1 002	902	698	865	23,93 %
Karlovarský	185	129	127	73	46	33	-28,26 %
Ústecký	1 170	1 091	1 058	882	1 024	1 147	12,01 %
Liberecký	175	401	279	256	331	300	-9,37 %
Královéhradecký	2 309	3 148	1 515	1 487	1 340	1 148	-14,33 %
Pardubický	1 876	2 124	1 812	1 725	1 192	1 376	15,44 %
Vysočina	3 099	3 443	2 804	2 374	1 923	2 014	4,73 %
Jihomoravský	5 352	5 295	3 732	3 626	2 638	3 132	18,73 %
Olomoucký	725	1 065	750	440	507	643	26,82 %
Zlínský	286	387	319	423	293	236	-19,45 %
Moravsko-slezský	260	481	207	179	164	201	22,56 %
ČR celkem	21 147	24 391	17 189	15 068	12 934	14 449	11,71 %

Pramen: ČSÚ

Osevní plochy hrachu se v roce 2014 meziročně zvýšily o 11,71 % z 12 934 ha v roce 2013 na 14 449 ha. Největší výměra pěstování hrachu byla zaznamenána tradičně v Jihomoravském kraji, ve Středočeském kraji a v kraji Vysočina. Ke krajům s největší osevní plochou hrachu patří tradičně i kraj Královéhradecký. Po významné redukci plochy v roce 2011 však zde i letos dochází k dalšímu propadu výměry hrachu na 1 148 ha.

Odhad sklizně hrachu setého v roce 2014 podle krajů

Kraj	Sklizňová plocha (ha)	Výnos (t/ha)	Produkce celkem (t)
Praha	72	3,68	265
Středočeský	2 159	2,95	6 374
Jihočeský	1 122	2,86	3 207
Plzeňský	865	2,82	2 441
Karlovarský	33	2,85	94
Ústecký	1 147	3,11	3 571
Liberecký	300	2,87	860
Královéhradecký	1 148	3,20	3 670
Pardubický	1 376	3,33	4 576
Vysočina	2 014	2,87	5 779
Jihomoravský	3 132	2,69	8 421
Olomoucký	643	3,28	2 106
Zlínský	236	3,46	817
Moravskoslezský	201	2,85	573
ČR celkem	14 449	2,96	42 755

Pramen: ČSÚ, odhad k 15. 9. 2014

Letošní průměrný výnos hrachu v ČR dosáhl výše 2,96 t/ha, což lze hodnotit z hlediska průměru za posledních 5 let za nadprůměrný výsledek. Nejvyšších průměrných výnosů bylo dosaženo v krajích Praha, Zlínském, Pardubickém a Olomouckém kraji, naopak nejnižší výnosy zaznamenal kraj Jihomoravský, Plzeňský a Jihočeský.

Zahraniční obchod s hrachem

Dovoz a vývoz hrachu setého podle marketingových roků (t)

Marketingový rok	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15*
Dovoz	1 141,9	1 514,9	1 440,7	1 440,8	1 932,6	2 083,8	167,5
Vývoz	9 995,2	15 733,3	15 004,0	22 650,3	12 904,9	10 545,93	1 855,3

Pramen: ČSÚ, statistika zahraničního obchodu

Poznámka: *údaje marketingového roku 2014/2015 jsou za období od 1. 7. 2014 do 31. 8. 2014

Dovoz a vývoz hrachu za kalendářní roky 2008 – 2014 (t)

Kalendářní rok		2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014*
Dovoz	1. 1. – 30.6.	320,8	611,6	423,4	562,7	357	1 127	814,6
	1. 7. – 31.12.	530,4	1 091,5	873,9	1 048,5	805,5	1 269,2	167,5
	Celkem	851,1	1 703,1	1 297,4	1 611,1	1 162,5	2 396,2	982,1
Vývoz	1. 1. – 30.6.	5 580,3	4 375,8	8 950,6	9 470,0	1 2510,1	5 899,8	5 424,6
	1. 7. – 31.12.	5 619,5	7 462,7	6 005,8	10 289,8	7 005,10	5 121,4	1 855,3
	Celkem	11 199,8	11 838,5	17 718,1	19 759,8	19 515,2	11 021,2	7 279,9

Pramen: ČSÚ, statistika zahraničního obchodu

Poznámka: * údaje roku 2014 jsou za období od 1. 1. 2014 do 31. 8. 2014

Ceny semene hrachu

Průměrné měsíční ceny zemědělských výrobců semene hrachu v (Kč/t)

Komodita	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.
Hrách jedlý												
2004/05	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4 116
2005/06	-	-	-	-	-	-	3 911	3 443	3 630	3 667	-	-
2006/07	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2007/08	-	-	5 700	-	5 940	-	6 438	7 158	7 163	7 725	7 518	-
2008/09	-	-	7 123	7 073	6 530	-	-	-	7 296	-	-	-
2009/10	-	-	5 367	-	4 773	4 914	4 524	5 167	-	5 600	-	-
2010/11	-	-	-	4 527	6 090	6 283	-	5 588	5 475	5 367	-	5 700
2011/12	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2012/13	-	-	5 950	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2013/14	-	-	-	6 475								
2014/15												
Hrách krmný												
2004/05	-	4 079	4 130	4 047	3 811	3 877	4 005	3 680	3 734	3 544	3 439	3 271
2005/06	3 200	2 887	3 010	3 072	3 200	3 050	2 850	2 963	3 225	2 988	3 151	3 036
2006/07	3 233	2 942	2 975	-	3 167	3 538	3 325	3 565	3 723	3 876	4 047	3 650
2007/08	3 794	3 809	4 173	4 930	5 212	-	5 374	5 648	5 453	-	5 608	5 729
2008/09	-	-	4 979	5 400	5 908	5 650	5 933	5 748	-	5 824	5 700	-
2009/10	-	-	3 468	3 418	3 470	3 583	3 680	3 588	3 468	3 854	4 150	3 888
2010/11	3 425	3 405	4 189	4 492	4 636	4 544	4 283	4 929	5 268	5 130	5 285	5 450
2011/12	4 967	-	4 738	4 197	4 257	4 342	4 493	4 890	5 047	5 159	4 971	4 900
2012/13	-	4 591	5 180	5 690	6 325	7 433	-	7 102	-	-	-	-
2013/14	-	-	-		6 332			6 367	6 000			
2014/15		5 010	5 169									

Pramen: ČSÚ

Poznámka: údaje marketingového roku 2014/15 jsou za období od července do září 2014

Odhad bilance užití semene hrachu v marketingových letech 2010/2011 – 2014/2015 (t)

Položka bilance	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015*
Počáteční zásoba	4 564	5 274	3 606	7 544	6 757
Produkce	48 242	52 341	30 710	30 700	42 755
Dovoz	1 441	1 441	1 933	2 084	2 000
Celková nabídka	54 247	59 056	36 249	40 328	51 512
Spotřeba celkem	48 973	55 450	28 705	33 571	44 500
Krmiva	16 369	14 500	5 800	8 525	11 000
Potravinářské užití	10 800	10 800	5 000	6 500	6 000
Osivo	6 800	7 500	5 000	8 000	13 000
Vývoz	15 004	22 650	12 905	10 546	14 500
Konečná zásoba	5 274	3 606	7 544	6 757	7 012

Pramen: ČSÚ, statistika zahraničního obchodu, MZe a Agritec s.r.o.

*odhad

V aktuálním marketingovém roce 2014/15 je oproti dvěma předchozím ročníkům odhad celkové nabídky hrachu vyšší než v minulých letech vzhledem k předpokládanému vzestupu produkce. Uvedená produkce vychází z odhadu sklizně hrachu dle ČSÚ k 15. 9. 2013. Vzhledem k výraznému propadu produkce hrachu, který byl patrný v posledních 2 letech, došlo v bilanci semene hrachu k úměrnému snížení i u ostatních položek bilance. Vzhledem k předpokladu vzestupu nabídky hrachu v aktuálním m. r. je předpoklad využití opět navýšen a to včetně vývozu do zahraničí. V rámci dovozu jsou zahrnuty především reexporty a osivo zahraničních odrůd (v m. r. 2013/14 dovezeno 1 067 t z Ukrajiny a 344 t z Maďarska). Vývoz směřuje tradičně hlavně do Německa (v m. r. 2013/14 vyvezeno 3 594 t) a Polska (v m. r. 2013/14 vyvezeno 2 597 t), které se staly největšími odběrateli našeho hrachu.

Hrách dřeňový

Tradiční a oblíbenou zeleninou je v ČR hrách dřeňový, neboli zahradní hrách, který se pěstuje pro konzervářské a mrazírenské účely. Jeho plocha zůstává poměrně stabilní a odpovídá poptávce zpracovatelského průmyslu.

Plochy, výnosy a produkce hrachu dřeňového v ČR

Ukazatel	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Sklizňová plocha (ha)	1 341	1 310	973	1 020	993	1 034	1 178
Průměrný výnos (t/ha)	3,38	3,73	3,64	3,09	3,61	2,59	3,05
Produkce (t)	4 534	4 884	3 554	3 156	3 582	2 674	3 592

Pramen: ČSÚ

Odborné novinky

V roce 2014 je v ČR registrováno a zapsáno ve Státní odrůdové knize 38 odrůd hrachu. V roce 2014 byly registrovány 2 novinky polního hrachu francouzská odrůda Astronaute, kterou zastupuje v České republice SAATEN - UNION CZ s.r.o. a česká odrůda Impuls z šlechtitelské společnosti Selgen a.s.

Astronaute je poloraná odrůda typu semi-leafless. Počáteční růst rychlý. Rostliny středně vysoké, barva květu bílá, barva semene žlutá, semeno válcovitého tvaru. Hmotnost tisíce semen středně vysoká, barevná vyrovnanost semen vysoká. Středně odolná proti poléhání před sklizní. Méně odolná proti napadení plísní hrachu, středně odolná proti napadení plísní šedou, méně odolná proti napadení padlím hrachu, středně odolná proti napadení komplexem kořenových chorob. Výnos semene vysoký. Obsah dusíkatých látek středně vysoký, výnos dusíkatých látek vysoký, obsah škrobu středně vysoký, aktivita trypsin-inhibitoru nízká.

Impuls je středně raná odrůda typu semi-leafless. Počáteční růst rychlý. Rostliny středně vysoké až vysoké, barva květu bílá, barva semene zelená, semeno válcovitého tvaru. Hmotnost tisíce semen středně vysoká až vysoká, barevná vyrovnanost semen vysoká. Středně až méně odolná proti poléhání před sklizní. Středně odolná proti napadení hnědou skvrnitostí hrachu, středně až méně odolná proti napadení plísní hrachu, středně odolná proti napadení plísní šedou, středně až méně odolná proti napadení padlím hrachu, středně odolná proti napadení komplexem kořenových chorob. Výnos semene středně vysoký. Obsah dusíkatých látek středně vysoký, výnos dusíkatých látek středně vysoký až vysoký, aktivita trypsin-inhibitoru nízká.

FAZOL OBECNÝ

Fazol je celosvětově nejrozšířenější luskovinou na zrno. V podmínkách středoevropského klimatu se převážně pěstuje fazol obecný (*Phaseolus vulgaris*, ssp. *vulgaris*), který má 2 variety - fazol keříčkový (var. *nanus*) a fazol popínavý (var. *vulgaris*). Jako fazol polní se převážně využívá fazol keříčkový, jako zahradní fazol obě variety. V obou případech je možná jak převažující konzumace dozrálých semen, tak sklizeň a potravinářská úprava nedozrálých lusků. Existuje mnoho forem lišících se barvou a velikostí semene, tvarem a délkou lusku i typem vzrůstu.

Zatímco v 90. letech minulého století se fazol v ČR pěstoval na plochách 300 – 900 ha a výroba se soustřeďovala do nejteplejších poloh kukuřičného a řepařského výrobního typu (jižní Morava, Polabí, Poohří), osevní plocha v roce 2004 klesla podle statistického šetření ČSÚ na 1 hektar. Velkovýrobní pěstování fazolu bylo v České republice již ukončeno. Podle odhadů společnosti Agritec Šumperk s. r. o. dosahuje současná plocha u drobných pěstitelů zhruba do 3 ha.

Fazol obecný je pěstován jen pro účely potravinářské a jeho potřeba je dnes kryta převážně dovozem ze Slovenska. Fazol je dieteticky velmi zajímavý a složením zrna je hodnotnou potravinou protože obsahuje prakticky všechny potřebné složky nezbytné pro lidskou výživu (bílkoviny, glycidy, tuky, popeloviny, vitaminy ad.).

Ústup od jeho pěstování byl podobně jako u čočky způsoben především nepříznivými ekonomickými relacemi, špatným zdravotním stavem, nedostatkem vhodných odrůd, včetně vazby na související vlivy technologické, nižší výnosy a další okolnosti.

Zaregistrováním nových zahraničních odrůd, které umožňují jednofázovou sklizeň, by se mohl opět zvýšit zájem domácích pěstitelů o tuto velmi žádanou luskovinu. Nové odrůdy s vyšším nasazením lusků se pěstují v úzkých řádcích, při využití chemické ochrany a přímé kombajnové sklizně, což značně snižuje náklady oproti dvoufázové sklizni.

Dovoz a vývoz semene fazolu

Dovoz a vývoz semene fazolu za kalendářní roky 2007–2014 (t)

Kalendářní rok		2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014*
Dovoz	1. 1. – 30. 6.	2 468,5	2 451,9	2 888,8	2 390,5	2 572,5	2 397,8	2 240,8	2 529,8
	1. 7. – 31. 12.	1 988,4	4 758,8	1 652,5	2 312,3	2 040,2	2 342,8	1 830,4	765,2
	Celkem	4 456,9	7 210,7	4 541,3	4 702,8	4 612,7	4 740,6	4 071,2	3 295,0
Vývoz	1. 1. – 30. 6.	701,4	849,7	730,4	626,6	706,3	509,0	668,5	891,8
	1. 7. – 31. 12.	800,1	738,1	674,3	775,7	593,4	798,8	679,7	77,8
	Celkem	1 501,5	1 587,8	1 404,7	1 402,3	1 299,7	1 307,8	1 348,2	969,6

Pramen: ČSÚ, statistika zahraničního obchodu

Poznámka: * údaje roku 2014 jsou za období od 1. 1. 2014 do 31. 8. 2014

Semeno fazolu celé řady morfologicky a barevně odlišných druhů se dováží do České republiky z řady zemí celého světa, především z Etiopie, Kanady, Číny a Myanmaru. Každoročně dovážené množství kolísá již dlouhodobě v rozmezí 4 000 - 7 700 t.

Dovoz a vývoz semene fazolu za marketingové roky 2007/08 – 2014/15 (t)

Marketingový rok	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15*
Dovoz	4 440,3	7 647,6	4 042,9	4 884,8	4 435,5	4 583,5	4 353,3	765,2
Vývoz	1 649,7	1 468,5	1 325,9	1 481,9	1 084,8	1 467,4	1 571,0	77,8

Pramen: ČSÚ, statistika zahraničního obchodu

Poznámka: *údaje marketingového roku 2014/15 jsou za období od 1. 7. 2014 do 31. 8. 2014

Fazol zahradní na zelené lusky

Fazol zahradní je tradiční zeleninou, která se zpracovává podobně jako zelený hrášek v mrazírenském a konzervářenském průmyslu. Jeho plochy se v posledních letech snížily na úroveň 60-90 ha.

LUPINA

Lupina patří mezi luskoviny pěstované zejména pro vysoký obsah N-látek (35 – 40 %) v semenech, což je příčinou jejího častého srovnávání se sójou. Na rozdíl od sóji má velmi nízký obsah nutričně aktivních faktorů (nepřesně zvaných antinutriční faktory), nízkou alergenicitu a pozitivní dopad na prevenci kardiovaskulárních chorob. Dlouholetým šlechtěním se podařilo postupně vyselektovat odrůdy neobsahující hořké alkaloidy. Tím se lupina dostala, kromě tradičního pěstování pro krmné účely i do sféry potravinářského využití. Bez odborného zájmu nezůstává také její schopnost intenzivního růstu a bohaté vytváření biomasy, kterou lze využívat jako zdroj obnovitelné energie. Zanedbatelná není ani její předplodinová a "meliorační" hodnota. Biologický potenciál nově povolených odrůd je přes 3 t/ha.

Nedostatek informací a zkušeností s pěstováním lupin vedl v uplynulých letech k řadě chyb, které se negativně odrazily v konečné produkci. Nejčastější chybou byla nesprávná volba druhu a odrůdy lupiny do konkrétní pěstitelské oblasti, neboť jednotlivé druhy jsou velmi citlivé na nevhodné půdní a klimatické podmínky, zejména na půdní druh a pH reakci půdy, od jejichž volby je podstatným způsobem odvislá úspěšnost pěstování.

Lupina bílá patří k nejvýkonnějším a nejcitlivějším lupinám. Lupina bílá je vhodná na převážnou většinu ploch v České republice. Omezujícím faktorem může být pouze nedostatek srážek či kyselejší půdní reakce, což ale vytváří prostor pro využití ostatních druhů – lupiny žluté či úzkolisté.

Semeno lupiny bílé je vhodným bílkovinným krmivem pro hospodářská zvířata a ryby (35 - 40 % N-látek), je vhodnou náhradou sóje v krmných směsích. Mouka z lupiny bílé je však i vyhledávaným komponentem do některých speciálních pečiv. Zanedbatelná není ani její předplodinová a "meliorační" hodnota. Biologický potenciál nově povolených odrůd je přes 3 t/ha.

Lupina žlutá je středně náročná na teplo a méně náročná na vláhu a půdu. Daří se jí dobře na půdách písčitých, hlinitopísčitých, kyselejších při pH 4,5-6. Je velmi citlivá na vyšší obsah vápníku v půdě, který se projevuje listovými chlorózami a růstovými depresiemi. V ČR jsou nevhodné podmínky pro pěstování.

Lupina úzkolistá (zvaná též modrá) je oproti ostatním druhům méně náročná na teplo a středně náročná na vláhu. Nejvhodnější jsou pro ni vlhčí, středně těžké půdy, nevhodné jsou půdy těžké, nebo naopak písčité. Svými nároky na prostředí se blíží lupině bílé.

Druhové zastoupení pěstitelských ploch v ČR se postupně mění. Klesá výměra lupiny bílé a zvyšují se plochy lupiny úzkolisté. Osevy plochy ostatních druhů jsou zanedbatelné. Hlavní zásluhu na tomto stavu má především dostatek osiv kvalitních odrůd a významnou roli v tomto ohledu hraje i rychlejší vývoj rostlin a délka vegetační doby lupiny úzkolisté, která je významně kratší (103 -106 dnů) než u lupiny bílé. Poněkud okrajové je pěstování lupiny žluté, jejíž krmivářské využití bylo pokusně zjištěno jako velice perspektivní, avšak její nároky na stanoviště jsou striktně vymezeny lehkými, písčitými půdami, což je v podmínkách ČR pouze málo oblastí. Jedná se výhradně o odrůdy jarního charakteru, pěstování ozimých forem nebylo doposud v ČR testováno ani zavedeno a lze jej považovat za riskantní z hlediska vyzimování. V ČR je možné pěstovat kvalitní zahraniční odrůdy lupiny úzkolisté Dalbor a Regent z Polska, Iris z Dánska a lupiny bílé Dieta a Volos z Velké Británie. Registrovaných odrůd je v současné době v ČR pět (2 odrůdy lupiny bílé a 3 odrůdy lupiny úzkolisté), jsou zapsány ve Státní odrůdové knize.

Významné hospodářské vlastnosti odrůd lupiny bílé a úzkolisté

	Lupina bílá (2006 – 2008)			Lupina úzkolistá (2006 – 2009)			
	100 % (t/ha)	Amiga	Zulika	100 % (t/ha)	Borogine	Galant	Probor
Výnos semene 2006 – 2008 v %	4,02	100	100	3,89	3,89	97	98
Agronomická data:							
Zralost - rozdíl od odrůdy Amiga/Boregine ve dnech		134	-2		117	0	0
Délka rostliny (cm)		81	79		69	65	63
Odolnost k poléhání před sklizní (9 - 1)		9	8		8	7	6
Barva květu		Modrobílá	Modrobílá		Bílá	Bílá	Bílá
Barva semene		Bílá	Bílá		Bílá	Hnědá	Bílá
Hmotnost tisíce semen (g)		351	351		175	145	140
Odolnost proti chorobám (9 – 1):							
Komplex antraknóz		4	4		7	6	6
Komplex kořenového vadnutí		-	-		6	6	6
Obsah dusíkatých látek v sušině (%)		37,8	38,7		34,5	35,8	37,8
Obsah alkaloidů v sušině		0,03	0,04		0,04	0,03	0,02
Rok registrace:		2004	2008		2006	2008	2008

Pramen: Ústřední kontrolní a zkušební ústav zemědělský, Brno, 2009; 2010

Odhad sklizně lupiny v roce 2014 podle krajů

Kraj	Sklizňová plocha (ha)	Výnos (t/ha)	Produkce (t)
Praha	0	0	0
Středočeský	484	2,14	1038
Jihočeský	256	2,08	533
Plzeňský	313	2,22	694
Karlovarský	83	1,66	138
Ústecký	6	2,00	12
Liberecký	78	2,19	171
Královéhradecký	139	1,73	240
Pardubický	162	2,23	362
Vysočina	180	1,63	294
Jihomoravský	18	2,00	36
Olomoucký	52	2,10	109
Zlínský	12	1,67	20
Moravskoslezský	324	1,95	632
ČR celkem	2106	2,03	4280

Pramen: ČSÚ, odhad k 15. 9. 2014

Plocha lupiny v roce 2014 byla 2 106 ha, což představuje nárůst oproti minulému roku o 735 ha (53,6 %). Na základě odhadu ČSÚ k 15. 9. 2014 je vzhledem k nárůstu osevní plochy a průměrného výnosu na 2,03 t/ha předpokládán vzestup produkce lupiny na 4 280 t.

Pěstitelská plocha, výnos a produkce lupiny v ČR

Marketingový rok	Pěstitelská plocha	Výnos	Produkce
	(tis. ha)	(t/ha)	(tis. t)
2003/04	0,4	2,5	1,0
2004/05	1,2	2,9	3,5
2005/06	5,5	3,1	17,1
2006/07	12,0	2,4	28,8
2007/08	9,2	3,1	28,5
2008/09	6,4	3,2	20,5
2009/10	1,2	1,1	2,17
2010/11	2,1	1,22	2,55
2011/12	1,5	2,15	3,33
2012/13	1,4	1,75	2,46
2013/14	1,4	1,57	2,15
2014/15*	2,1	2,03	4,28

Pramen: do roku 2008 kvalifikovaný odhad Agritec s.r.o.; od roku 2009 ČSÚ

*Poznámka: 2013/14 *odhad ČSÚ k 15. 9. 2013*

Významným momentem další perspektivy pěstování lupiny bude její cena, ale také vlastní poptávka po této surovině. Rozhodující bude konkurenceschopnost sójovým produktům, to znamená nezbytnost výhodnější ceny lupiny z vlastní produkce a zároveň docenění jejího mimoprodukčního významu v osevních sledech, spočívajícího v předplodinové hodnotě. V současnosti je u nás většina produkce využita na úhradu potřeby rostlinných proteinů do krmných směsí pro vlastní spotřebu. Významná je však i tržní realizace semen pro potravinářské a pekárenské účely a to jak v evropském měřítku, tak v ČR. Hledají se i nové způsoby užití lupin, a to pěstování pro výrobu vysoce bílkovinných senáží a siláží. Aktuální poznatky o technologii pěstování lupiny jsou shrnuty v Metodice pěstování lupiny bílé, žluté a úzkolisté, vydané APZL v roce 2010.

OSTATNÍ LUSKOVINY

Do této kategorie v současnosti ČSÚ řadí širokou skupinu maloobjemových luskovin. Jedná se především o bob obecný, pelušku, vikve (panonská, huňatá, setá), čočku a fazol.

Podle údajů ČSÚ činila v roce 2013 osevní plocha ostatních luskovin celkem 3 547 ha. V roce 2014 se osevní i sklizňová plocha ostatních luskovin mírně zvýšila o 1,9 % oproti loňskému roku a činila celkem 3 615 ha. Plocha jednoletých luskovin pěstovaných na zeleno se zvýšila na 13 528 ha, tj. meziročně o 2 097 ha (18,3 %).

Na základě kvalifikovaného odhadu Agritec s.r.o. je v letošním roce předpokládán vzhledem k vyšší osevní ploše i průměrnému výnosu (2,00 t/ha) meziroční vzestup produkce ostatních luskovin na úroveň 7 230 t.

Vývoj sklizňových ploch, výnosů a produkce ostatních luskovin v České republice

Marketingový rok	Sklizňová plocha (ha)	Výnos t/ha	Produkce (t)
1991/92	23 509	2,34	54 925
1992/93	14 010	1,65	23 073
1993/94	10 789	2,36	25 428
1994/95	8 685	1,56	13 590
1995/96	7 413	1,80	13 318
1996/97	7 076	2,11	14 922
1997/98	5 567	1,83	10 180
1998/99	5 842	1,91	11 172
1999/00	6 312	2,16	13 663
2000/01	5 797	1,62	9 409
2001/02	4 972	1,75	8 677
2002/03	6 182	1,45	8 942
2003/04	7 277	1,15	8 395
2004/05	6 920	2,36	16 299
2005/06	10 137	1,70	17 212
2006/07	9 493	1,34	12 730
2007/08	6 402	1,33	8 546
2008/09	4 038	1,42	5 727
2009/10	5 928	1,36	8 036
2010/11	4 830	1,52	7 342
2011/12	3 580	2,20	7 890
2012/13	3 702	1,61	5 975
2013/14	3 547	1,53	5 422
2014/15	3 615	2,00*	7 230*

Pramen: ČSÚ

Poznámka: 2014/15 *kvalifikovaný odhad Agritec s.r.o.

ČOČKA

Čočka patří mezi teplomilné luskoviny. Její velkovýrobní pěstování bylo v České republice ukončeno. Průměrná roční spotřeba čočky se v ČR dlouhodobě pohybuje na úrovni 4 000 – 6 500 t. Celková poptávka je pokrývána dovozem zejména z Kanady (95 %). Plochy čočky se v ČR statisticky nesledují, jsou omezeny pouze na plochu u malopěstitelů.

Čočka je z hlediska potravinářského využití nejžádanější luskovinou. Čočka je mimořádně hodnotná potravina, která svou vařivostí, výživností a stravitelností předčí hrách. Je jedinou luštěninou, která se před vařením nemusí máčet. Obsahuje významná množství bílkovin, sacharidů, vitamínů skupiny B, fosforu, hořčíku, vápníku, železa, draslíku a selenu.

Dovoz a vývoz semene čočky za kalendářní roky 2007 – 2014 (t)

Kalendářní rok		2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014*
Dovoz	I. 1. – 30. 6.	4 775,6	4 230,1	3 890,7	3 613,7	3 650,4	3 539,0	4 093,2	3 757,2
	I. 7. – 31. 12.	2 370,4	2 329,0	3 333,2	3 279,9	3 280,4	3 431,1	3 728,9	659,7
	Celkem	7 146,0	6 559,1	7 223,9	6 893,6	6 930,8	6 970,1	7 822,1	4 416,9
Vývoz	I. 1. – 30. 6.	464,3	471,4	524,0	471,0	653,7	572,5	759,3	599,2
	I. 7. – 31. 12.	593,3	664,2	691,4	612,5	810,2	756,5	588,9	192,1
	Celkem	1 057,6	1 135,6	1 215,4	1 083,5	1 463,9	1 329,0	1 348,2	791,3

Pramen: ČSÚ, statistika zahraničního obchodu

Poznámka: *údaje roku 2014 jsou za období od 1. 1. 2014 do 31. 8. 2014

Dovoz a vývoz čočky za marketingové roky 2007/08 – 2014/15 (t)

Marketingový rok	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15*
Dovoz	6 600,6	6 219,7	6 946,9	6 930,4	6 819,2	7 524,4	7 486,1	659,7
Vývoz	1 164,6	1 188,1	1 187,3	1 266,2	1 382,6	1 515,7	1 509,1	192,1

Pramen: ČSÚ, statistika zahraničního obchodu

Poznámka: *marketingového roku 2014/15 jsou za období od 1. 7. 2014 do 31. 8. 2014

Průměrné měsíční spotřebitelské ceny čočky jedlé (Kč/kg)

Měsíc	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.
2002	31,75	31,46	31,26	31,53	31,99	32,02	32,08	32,20	31,81	31,85	31,90	32,02
2003	32,38	34,89	37,07	38,18	38,89	39,05	39,67	39,38	39,54	39,46	39,99	39,31
2004	39,72	39,59	39,77	39,54	38,88	39,51	39,43	39,02	38,90	37,69	38,09	37,39
2005	37,78	37,60	37,30	36,93	36,71	36,81	37,02	37,27	36,76	36,16	35,98	34,75
2007	35,46	35,93	37,96	37,82	38,56	37,85	38,42	37,66	37,48	37,63	38,07	39,64
2008	42,79	45,29	45,12	45,42	45,84	48,15	52,96	53,55	54,77	54,82	55,51	55,95
2009	55,68	55,4	55,11	55,27	56,29	56,03	55,96	54,39	52,85	52,21	51,89	52,19
2010	52,29	53,12	52,7	52,15	51,35	52,34	52,62	52,34	52,61	52,13	52,29	51,73
2011	51,51	52,07	55,34	56,03	54,84	54,90	54,52	55,40	54,18	54,93	55,03	55,34
2012	56,51	56,12	55,27	54,07	53,96	53,59	53,02	53,63	52,73	52,29	52,40	52,23
2013	52,61	52,76	52,21	51,42	51,3	51,66	52,1	51,25	51,87	51,73	51,26	50,50
2014	51,65	51,32	51,01	50,88	50,87	51,43	51,63	51,79	52,1	-	-	-

Pramen: ČSÚ

BOB OBECNÝ

V podmínkách střední Evropy je bob využíván především jako krmivo, a to jak v podobě zelené hmoty, tak na semeno. Daří se mu velmi dobře ve vyšších, vlhčích polohách a může být pěstován i tam, kde jsou pro hrách a sóju podmínky už méně vhodné. Podobně jako ostatní luskoviny vyniká schopností poutat kořenovým systémem vzdušný dusík a má výborné meliorační účinky na půdu. Kromě vlastního účelového využití na píci i semeno je bob také výbornou krycí plodinou pro podsevy víceletých jetelovin, kmínu apod. V roce 2014 bylo v ČR registrováno a zapsáno ve Státní odrůdové knize 10 odrůd bobu.

Od roku 2007 došlo k významnému propadu ploch bobu v ČR a od roku 2009 přestal být bob v rámci statistiky ČSÚ samostatně sledován. Tento pokles do jisté míry signalizuje úbytek ploch bobu pěstovaného na zelenou píci. V řadě oblastí, kde byl bob využíván jako krycí plodina výsevů pícnin, byl nahrazen hrachem.

Hlavní konkurenční nevýhodou pěstování bobu, stejně jako ostatních luskovin v ČR, jsou nízké dosahované výnosy na provozních plochách a nízké odbytové ceny semene. Hlavními příčinami neuspokojivého využívání výnosového potenciálu využívaných odrůd je citlivost bobu k nepříznivým půdním a povětrnostním podmínkám, nedodržování komplexních zásad agrotechniky pěstování a časté extrémní výkyvy povětrnostních podmínek v posledních letech. Výnosový potenciál současných odrůd bobu několikanásobně převyšuje úroveň výnosů dosahovanou domácími pěstiteli.

Vzhledem k tomu, že domácí krmivářský průmysl zůstává vůči bobu konzervativní, nelze přesněji odhadovat další vývoj pěstování a využívání bobu. K intenzifikaci pěstování bobu by mělo dojít zejména u pěstitelů, kteří jej dokážou sami využít ke krmení, nebo prodat obchodníkům pro vývoz. Poptávka po bobu a ostatních luskovinách je na mezinárodním trhu trvalá.

Odhady rozsahu pěstování bobu obecného v ČR

Bob obecný	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Plocha množ. dle materiálů UKZUZ (ha)	487	580	264	221	185	296
Plocha bobu v monokultuře na semeno včetně osiva (ha)	900	900	1000	700	700	500
Plocha bobu v luskoobilních směskách, či jako krycí plodina na zeleno (ha)	1300	1500	1600	1000	1100	800
Výnosy ÚKZÚZ v SOP (t/ha)	4,01	5,19	6,46	4,18	4,65	5,0
Výnosy ČR v praxi (t/ha)	1,6	1,8	2,3	1,9	1,85	2,2
Produkce (t)	1 440	1 620	2 300	1 330	1 295	1 440

Pramen: kvalifikovaný odhad Agritec s.r.o.

Dovoz a vývoz bobu podle marketingových roků (t)

Marketingový rok	2007/08	2008/09	2009/10	2010/11	2011/12	2012/13	2013/14	2014/15*
Dovoz	44,3	172,4	9,9	15,1	0,8	3,0	3,2	0,3
Vývoz	1318,4	201,4	223,0	234,9	807,9	616,3	354,9	0,1

Pramen: ČSÚ, statistika zahraničního obchodu

Poznámka: *údaje marketingového roku 2014/15 jsou za období od 1. 7. 2014 do 31. 8. 2014

Dovoz a vývoz semene bobu za kalendářní roky 2007 – 2014 (t)

Kalendářní rok		2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014*
Dovoz	1. 1. - 30. 6.	2,2	40,8	172,3	8,0	14,2	0,4	2,0	2,6
	1. 7. - 31. 12.	3,5	0,2	2,0	0,9	0,6	1,0	0,6	0,3
	Celkem	5,7	41,0	174,3	8,9	14,8	1,4	2,6	2,9
Vývoz	1. 1. - 30. 6.	60,5	165,5	131,2	192,5	453,7	431,5	363,4	300,0
	1. 7. - 31. 12.	1 153,0	70,3	53,2	0	376,4	253,0	54,9	0,1
	Celkem	1 213,5	235,8	184,4	192,5	830,1	684,5	418,3	300,1

Pramen: ČSÚ, statistika zahraničního obchodu

Poznámka: *údaje roku 2014 jsou za období od 1. 1. 2014 do 31. 8. 2014

PELUŠKA, VIKVE

Peluška a vikve patří mezi pícní typy luskovin. Na semeno se pěstují pouze k produkci osiva pro domácí užití a vývoz. Domácí požadavky na kvalitní bílkovinnou píci se vzhledem k poklesu stavů skotu velmi snížily. Částečnou náhradou je smluvní produkce osiva pro vývoz. České odrůdy pelušky dosahují v zahraničí velmi dobrých výsledků. V čisté kultuře je schopna poskytovat při sklizni již začátkem kvetení průměrný výnos 30 - 40 t/ha zelené píce, což odpovídá 5 až 7 t sena/ha. Produkce čistého porostu vikve seté a panonské bývá 15 - 20 t/ha zelené píce, vikve huňaté cca 20 - 30 t/ha zelené píce. Na zeleno jsou peluška a vikve pěstovány především ve směsi s obilovinami k přímému zkrmování, ke konzervaci senážováním, nebo pro zelené hnojení půdy. Plochy pelušky pěstované v monokultuře jsou určeny především k výrobě osiv, která jsou tradiční exportní komoditou. V roce 2014 jsou v ČR registrovány a zapsány ve Státní odrůdové knize 4 odrůdy vikve.

LUSKOVINO-OBILNÍ SMĚSKY

Pěstování luskovino-obilních směsek (LOS) se významně rozšiřuje zejména v západoevropských zemích. V ČR se zájem o jejich pěstování zvyšuje hlavně v oblasti ekologického zemědělství, které zaznamenává dynamický rozvoj. Tomu napomáhá nejen dotační politika, ale také zvyšující se zájem společnosti o environmentálně přijatelnější způsoby hospodaření, které mají udržet a zlepšit biodiverzitu, snížit ekologickou zátěž a uspokojit narůstající zájem spotřebitelů o ekologicky produkované zemědělské produkty a potraviny.

Ekologický zemědělec je podle zákona o ekologickém zemědělství a zejména po vstupu do EU na základě Nařízení Rady č. 2092/91 povinen střídáním plodin přispívat ke snížení populační hustoty plevelů, původců chorob a škůdců rostlin. Ekologickým zemědělcům je těmito předpisy doporučováno zařazovat do osevního postupu přednostně luskoviny, jeteloviny nebo směsky obsahující tyto plodiny.

V oblasti ekologického zemědělství, kde je zakázáno používání pesticidů, lehce rozpustných minerálních hnojiv a kde dochází k minimalizaci vstupů, tak nabývá mimořádně na významu schopnost luskovino-obilních směsek omezovat zaplevelení, obohacovat půdu o dusík a potlačovat a přerušovat rozmnožování chorob a škůdců.

Vzhledem k tomu, že pro množitelské porosty v ekologickém zemědělství jsou stanoveny limitní výskyt plevelů, může se schopnost luskovino-obilních směsek potlačovat zaplevelení významně uplatňovat při produkci ekologického osiva. K tomu přispívá i prokázané zlepšení zdravotního stavu rostlin a omezení rozmnožování škůdců ve směsce.

Luskovino-obilní směsky jak v ekologickém, tak konvenčním zemědělství, jsou významným zdrojem vysokobílkovinné píce a v posledních letech vzrostl zájem o jejich pěstování i užití. Jejich plocha není samostatně ve statistice ČSÚ luskovin evidována.

Pěstování LOS na mírně erozně ohrožených (MEO) půdách

Problematika pěstování LOS byla řešena v rámci Monitorovacího výboru Cross Compliance, kdy zemědělské nevládní organizace deklarovaly zájem o povolení pěstování LOS na mírně erozně ohrožených (MEO) půdách. Po mnoha jednáních, která se v roce 2012 uskutečnila mezi MZe, VÚMOP a SZIF bylo dohodnuto, že v roce 2012 bude pěstování širokořádkové plodiny bob setý nebo sója jako součásti LOS považováno za specifickou půdoochrannou technologii (PT), která vyhovuje podmínkám standardu GAEC 2 na MEO půdách, a to bez hodnocení jakýchkoli parametrů porostu.

Výhodou porostu LOS z hlediska protierozní ochrany je jeho schopnost rychlého vzcházení a zapojení porostu. Díky této vlastnosti dokáže porost zajistit včasné pokrytí půdy a tím působit protierozně. Při zakládání porostů LOS, tedy směsi luskoviny a obilniny, je třeba dbát zvýšené opatrnosti na možnou separaci semen secím strojem. Je tedy vhodné zvýšit poměr obilovin vůči luskovině, protože minimální zastoupení bude počítáno na zkusných plochách MEO.

Dále bylo dohodnuto, že od roku 2013 bude pěstování zmíněných směsí považováno za PT a bude splněním podmínek standardu GAEC 2 na MEO půdách pouze za dodržení přesně specifikovaných parametrů porostu.

Dle vyjádření VÚMOP lze pěstování LOS na MEO půdách považovat za PT v případě, že:

- plodiny obsažené ve směsi se na metr čtvereční výsevku LOS **nahodile střídají,**
- na metr čtvereční výsevku LOS v **meziřádkovém rozmezí do 15 cm** se nachází **min. 50% zastoupení obilných stébel,**
- LOS obsahuje z výčtu širokořádkových plodin pouze **bob setý nebo sóju.**

MZe tedy přistoupilo k povolení pěstování LOS obsahujících bob setý nebo sóju na MEO půdách při dodržení výše uvedených parametrů garantovaných z půdoochranného hlediska VÚMOP.

V roce 2013 byla publikována „**Metodika pěstování luskovino-obilních směsek v ekologickém zemědělství**“ jako výsledek výzkumného projektu „Inovace technologie pěstování luskovino-obilních směsek v ekologickém zemědělství a jejich vliv na vybrané charakteristiky půdy se zaměřením na koloběh dusíku“ (NAZV č. QH82027). Metodiku zpracoval kolektiv výzkumných a odborných pracovníků firmy Agritec Plant Research s.r.o.

Hlavním cílem této metodiky je napomoci nezbytné reintrodukcii a rozšíření pěstování luskovino-obilních směsek a jejich zařazování do osevních postupů v ekologickém zemědělství, přičemž mnoho zde podávaných informací lze s úspěchem využít i v zemědělských podnicích využívajících principů integrovaného zemědělství či v podnicích hospodařících konvenčním způsobem.

Jeden z aktuálních problémů ekologického zemědělství v ČR je soběstačnost farmy s ohledem na produkci bílkovin pro výživu hospodářských zvířat. V konvenčním zemědělském systému se obvykle jaderná krmiva nakupují od dodavatelů, často jsou dovážena ze zahraničí (např. sója či kukuřice). Ekologicky hospodařícím zemědělcům je proto třeba nabídnout cenově dostupnou alternativu dovozové sóji, která není pro ekologické zemědělství přípustná s ohledem na možné riziko kontaminace GMO.

Jedno z možných řešení zvýšení soběstačnosti ekologických farem s ohledem na zásobení vysoce kvalitním domácím jaderným krmivem s vysokým obsahem bílkovin je právě zavedení pěstování luskovino-obilních směsek jako hlavní plodiny. Luskovino-obilní směsky poskytují příležitost pro zvýšení produkce vlastních proteinových krmiv s využitím pro chov masného a mléčného skotu, prasat a drůbeže.

Metodika se zabývá celou řadou otázek - od volby druhů a odrůd plodin a jejich vzájemného poměru při pěstování přes experimentální ověření vlivu na výskyt chorob, škůdců a plevelů, až po kvalitu a výživnou hodnotu produkce a ekonomiku.

Metodika je dostupná na: **www.agritec.cz**

PĚSTOVÁNÍ LUSKOVIN V EKOLOGICKÉM ZEMĚDĚLSTVÍ

Pravidla ekologického zemědělství a výroby biopotravin jsou upravená národní i evropskou legislativou. Do 31. 12. 2008 platilo nařízení Rady (EHS) č. 2092/91 o ekologickém zemědělství. Dnem 1. 1. 2009 bylo toto nařízení zrušeno a platí zcela nová evropská legislativa. Jedná se o nařízení Rady (ES) č. 834/2007 o ekologické produkci a označování ekologických produktů a o zrušení nařízení Rady (EHS) č. 2092/91 a prováděcí nařízení Komise (ES) č. 889/2008, kterým se stanoví prováděcí pravidla k nařízení Rady (ES) č. 834/2007. Dne 1. 1. 2012 nabyl účinnosti zákon č. 344/2011, kterým se mění dosavadní zákon č. 242/2000 Sb., o ekologickém zemědělství. Novela byla přijata především na základě nové evropské legislativy ekologického zemědělství, kterou je nařízení Rady (ES) č. 834/2007 a prováděcí nařízení Komise (ES) č. 889/2008. Hlavním smyslem novely je zjednodušení administrativy kolem registrace nových osob podnikajících v ekologickém zemědělství, včetně výrobců biopotravin a obchodníků s biopotravinami.

Počet ekologických zemědělců za rok 2013 mírně narostl. K 31. 12. 2013 jich v ČR hospodařilo 4 060, a to na celkové výměře 493 394 ha, což představuje podíl 11,68 % z celkové výměry zemědělské půdy. Výměra orné půdy dosahuje téměř 60 000 ha.

Nezanedbatelnou část rostlinné produkce ekologického zemědělství zaujímá pěstování luskovin. Luskoviny se vyznačují pro ekologické zemědělství zvláště významnou vlastností, schopností poutat vzdušný dusík. Vzhledem k této vlastnosti jsou luskoviny nezbytnou součástí osevního postupu ekologicky hospodařícího podniku. Odborné prameny uvádějí, že zastoupení leguminóz by v osevním postupu ekologického podniku mělo činit 20 – 25 %.

Hrách je nejvýznamnější luskovinou pěstovanou v ekologickém zemědělství, která je pro ekologické zemědělství důležitá také vzhledem k velmi dobré bílkovinné hodnotě, zvláště v krmivech pro prasata a drůbež. Pěstování hrachu v ekologickém zemědělství omezuje zejména nižší rezistenční schopnost vůči plevelům. Za účelem potlačování plevelů volíme zpravidla odrůdy bohatě olistěné, ačkoliv porost při zrání více poléhá než u nízkých (keříčkových) odrůd.

Po **sóji** z ekologického zemědělství je u nás stálá poptávka. Ačkoliv se sója jeví jako plodina teplomilná, lze ji celkem úspěšně pěstovat i v řadě regionů ČR. Kromě vhodnosti pro danou oblast je při výběru odrůdy také třeba prověřit, zda se nejedná o odrůdu vzniklou pomocí genových manipulací, které jsou v ekologickém zemědělství zakázány.

U **bobu** lze provádět regulaci plevelů obdobným způsobem jako u hrachu, tedy vláčením naslepo až do doby, než se rostlinky nacházejí 1 – 2 cm pod povrchem půdy a poté až od fáze 3. listu do výšky porostu 25 – 30 cm. Vlácení provádíme za slunečného počasí, odpoledne, kdy je porost méně křehký, zavadlý a odolnější proti poškození. Mezi nejvýznamnější škůdce bobu patří mšice bobová a listopas čárkovaný. Pokud dojde k napadení bobu mšicí bobovou v době květu, může způsobit vážné poškození porostu bobu. Proto mezi hlavní preventivní metody ochrany patří časný výsev, který umožní časně kvetení rostliny. Výkon fixace vzdušného dusíku se u bobu odhaduje na 100 – 400 kg N/ha. Větší část je spotřebována rostlinou a zbývajících cca 60 – 80 kg N/ha je k dispozici pro následnou plodinu.

Lupiny jsou vhodnými předplodinami, zvláště na lehkých (písčitých) půdách. Kořeny lupin mají velmi dobrou schopnost pronikat do půdy, prokořenit jí a přijímat z ní živiny. To zvyšuje její předplodinovou hodnotu. Intenzita fixace u lupiny je 200 – 450 kg N/ha. Pro následnou plodinu v půdě zůstává 65 – 95 kg N/ha. Odstup lupin v osevním postupu po sobě je 3 – 4 roky. Vzhledem k dlouhé vegetační době sejeme lupinu co nejdříve (konec března), žlutou lupinu později než bílou. Regulace plevelů je obdobná jako u bobu a hrachu. Lupiny setrvávají dlouho ve stadiu přízemní růžice, proto při eventuelním plečkování hrozí nebezpečí zahrnutí a proto jsou i citlivější vůči konkurenci plevelů. Sklizeň lupiny je vzhledem k nerovnoměrnému dozrávání obtížnější po technické stránce obdobně jako u bobu.

Hrách rolní (peluška) je používán zejména pro krmné účely, převážně ve formě zelené píce. V ekologickém zemědělství pro potravinářské využití má význam tzv. velkosemenná peluška, neboli hrách kapucín.

Podobně i **fazol** přes svou tradovanou teplomilnost snese často i místa s mírnějším podnebím. Udává se, že pěstování fazolí může být úspěšné do nadmořské výšky asi 300 – 400 metrů nad mořem. Za účelem regulace plevelů opakovaně plečkujeme až do období kvetení, respektive zapojení porostu, kdy dobře zapojený porost potlačuje plevele účinně sám.

Podpora ekologickým zemědělcům v rámci PRV

Od roku 2007 byla podpora ekologickým zemědělcům na plochu vyplácena v rámci Programu rozvoje venkova 2007 – 2013. Výše dotace byla pro rok 2012 následující:

- a) 155 EUR/ha při hospodaření na orné půdě, s výjimkou pěstování zeleniny nebo speciálních bylin,
- b) 89 EUR/ha při hospodaření na travních porostech pro 100 % ekologického zemědělce (bez souběhu s konvenčním zemědělstvím), 71 EUR/ha pro zemědělce se souběhem,
- c) 849 EUR/ha, při obhospodařování vinic, ovocných sadů nebo chmelnic/ 510 EUR/ha při obhospodařování extenzivních ovocných sadů,
- d) 564 EUR/ha při pěstování zeleniny nebo speciálních bylin na orné půdě.

Od roku 2007 byli ekologičtí zemědělci a výrobci biopotravin bodově zvýhodněni také v následujících pěti investičních opatření PRV, jde o Osy I a III:

- Modernizace zemědělských podniků
- Zahájení činnosti mladých zemědělců
- Přidávání hodnoty zemědělským a potravinářským produktům
- Podpora cestovního ruchu
- Diverzifikace činností nezemědělské povahy

V rámci programovacího období 2007-2013 byli v rámci Programu rozvoje venkova finančně podporováni jak ekologičtí zemědělci, tak výrobci biopotravin. Od roku 2012 je ale zastaven příjem žádostí u nových žadatelů, v letošním a příštím roce tak budou dotací na plochu podporováni pouze stávající ekologičtí zemědělci. Do konce roku 2014 už pravděpodobně nebude vyhlášeno ani investiční opatření „Přidávání hodnoty zemědělským a potravinářským produktům“, v rámci kterého byli bodově zvýhodněni výrobci biopotravin při investicích na výstavbu nebo rekonstrukci výrobních provozů nebo skladovacích kapacit.

Zároveň se připravují dotační podmínky od roku 2015. Zatím lze říci, že dotace pro ekologické zemědělce bude pokračovat, v současné době se řeší konkrétní podmínky pro poskytnutí dotace na plochu zařazenou do ekologického zemědělství. Stejně tak je cílem pokračovat i v podpoře výrobců biopotravin.

OCHRANA LUSKOVIN PROTI ŠKODLIVÝM ORGANIZMŮM V RÁMCI INTEGROVANÉ OCHRANY ROSTLIN

Od 1. ledna 2014 začínají ve všech státech EU zemědělci dodržovat obecné zásady integrované ochrany rostlin (IOR), které stanoví směrnice o udržitelném používání pesticidů. Znamená to používat takové metody ochrany rostlin, které minimalizují rizika pro lidské zdraví a životní prostředí.

V roce 2009 byla přijata člena EU směrnice Rady 2009/128/ES stanovující rámec pro činnost Společenství za účelem dosažení udržitelného používání pesticidů (dále jen směrnice), která je v současné době již součástí národní legislativy, resp. v novele rostlinolékařského zákona č. 199/2012 Sb. par. 5, kde je IOR definována následovně: „*Opatření integrované ochrany rostlin udržujících používání přípravků a ostatních metod ochrany rostlin na úrovních, které lze z hospodářského a ekologického hlediska odůvodnit, přičemž je kladen důraz na růst zdravých plodin při co nejmenším narušení zemědělských a lesních ekosystémů.*“ V této části novely jsou také definovány povinnosti profesionálních uživatelů přípravků na ochranu rostlin a povinnosti Ústředního kontrolního a zkušebního ústavu (ÚKZÚZ). Odstavec 3 je věnován problematice zásad IOR rostlin a odkazu na prováděcí předpis, kterým je vyhláška č. 205/2012 Sb. o obecných zásadách IOR. Dodržování těchto zásad je od 1. 1. 2014 pro všechny profesionální uživatele povinné.

V souladu s požadavkem směrnice byl 12. 9. 2012 Ministerstvem zemědělství přijat **Národní akční plán ke snížení používání pesticidů v České republice (NAP)**, jehož úkolem je:

- 1) omezení rizik vycházejících z používání přípravků na ochranu rostlin, a to v oblasti ochrany zdraví lidí, ochrany vod a ochrany životního prostředí,
- 2) optimalizace využívání přípravků bez omezení rozsahu zemědělské produkce a kvality rostlinných produktů.

Integrovaná ochrana rostlin je systém hospodaření, který upřednostňuje přirozenější alternativy ochrany rostlin a zároveň snižuje závislost na pesticidech. Jde o jakýsi přechod mezi konvenčním a ekologickým systémem hospodaření. Podobně jako u systému Integrované produkce (IP) je jádrem celého systému efektivní ochrana před chorobami, škůdci a plevely, jež zajišťuje stabilní výnos a kvalitní produkci zemědělských produktů, při čemž je kladen důraz na snížení rizik dopadu vlivu pesticidů na lidské zdraví a životní prostředí. Důležitým bodem je kvalifikované používání pesticidů v případě, že nelze regulovat populace škodlivých organizmů na odpovídající úrovni jiným způsobem. Uživatelé by měli používat takové pesticidy, které vykazují vysokou specifitu k danému škodlivému organismu a mají co nejmenší vedlejší účinky na lidské zdraví, necílové organismy a životní prostředí.

K omezení výskytu a škodlivosti chorob rostlin je v obecných zásadách IOR vyžadováno střídání plodin, výsev zdravého osiva, správná agrotechnika, vyvážené hnojení, pravidelné vápnění, pěstování odolných odrůd, ochrana a podpora rozvoje užitečných mikroorganismů.

Chemická ochrana luskovin proti houbovým chorobám je v ČR minimální. K foliární ochraně hrachu, bobu, lupiny, sóje a fazolu a k moření osiv těchto luskovin proti chorobám je povolen omezený sortiment fungicidních přípravků, které jsou z ekologického hlediska více méně přijatelné. Vápnění pozitivně působí proti fytopatogenním houbám v půdě a na jejich redukci se po celou dobu vegetace mohou podílet půdní užitečné mikroorganismy.

Z hlediska očekávaných požadavků na uplatňování zásad IOR proti chorobám luskovin, které jsou pěstitelé povinni prokazovat, je žádoucí pěstování odolných odrůd s kumulovanými geny rezistence proti více chorobám současně.

Ministerstvo zemědělství spolu s ÚKZÚZ poskytuje českým zemědělcům podporu pro zavádění obecných zásad integrované ochrany rostlin. Loni Ministerstvo akreditovalo 19 rostlinolékařských poradců a další odborníci akreditaci brzy získají. ÚKZÚZ zahájil provoz tzv. rostlinolékařského portálu, zaměřeného na správné a bezpečné používání přípravků proti škůdcům, chorobám a plevelům a na podporu využívání systémů integrované ochrany rostlin. ÚKZÚZ bude také nadále zajišťovat a průběžně aktualizovat monitoring škodlivých organizmů.

Více informací je možno nalézt na webu:

<http://eagri.cz/public/web/ukzuz/portal/>



MINISTERSTVO ZEMĚDĚLSTVÍ

Vydalo Ministerstvo zemědělství
Těšnov 65/17, 110 00 Praha 1
internet: www.eagri.cz
e-mail: info@mze.cz

ISBN 978-80-7434-185-4